

Хатка-музей у Гарадку 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

ВІКТАР ШВЕД 3 Д III

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 12 (2549) Год L

Беласток, 20 сакавіка 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Наталля Лемеш: Хадзіла я ў розныя ўстановы ў Гайнаўцы — у банк, на пошту, на крамах. Пыталася там пра важныя для мяне справы на беларускай літаратурнай мове або на гаворцы. Толькі ў адным месцы адказалі мне па-свойму...

Захаваць матчыну мову

Мінулагодня выпускніца Гайнаўскага белліцэя Наталля Зофія Лемеш запрапанавала Таварыству аховы краявіду, у якім актыўна дзейнічае, раздаваць на Гайнаўшчыне лістоўкі з заклікам да ўвядзення двухмоўных назваў мясцовасцей і карыстання беларускай мовай у якасці дапаможнай у самаўрадавых установах. Таварыства адобрыла прапанову сваёй маладой удзельніцы. Пасля правядзення сярод грамадства тлумачальнай акцыі ўдзельнікі Таварыства аховы краявіду намерваюцца афіцыйна выступіць са сваёй прапановай да самаўрадаў Гайнаўшчыны. Нядаўна прыняты Сеймам закон дазваляе ажыццявіць прапанову таварыства на тэрыторыі гмін, дзе пражывае больш за 20% беларусаў.

— Я ўжо раней думала, як звярнуць увагу нашых людзей на традыцыйныя назвы нашых мясцовасцей. Пазней хадзіла я ў розныя ўстановы ў Гайнаўцы — у банк, на пошту, на крамах. Пыталася там пра важныя для мяне справы на беларускай літаратурнай мове або на гаворцы. Толькі ў адным месцы адказалі мне па-свойму. Многія жыхары Гайнаўкі між сабой гавораць па-свойму, а калі спатыкаюцца ў публічных месцах, то найчасцей размаўляюць па-польску. Мне здаецца, што было б больш нармальным, каб людзі ва ўстановах таксама маглі размаўляць на выгаднай ім мове, — кажа **Наталля Зофія Лемеш**.

— Раней былі спробы ўвесці беларускамоўныя назвы мясцовасцей, але ўлады палічылі іх незаконнымі. Зараз стварылася вельмі добрая магчымасць пачаць законна карыстацца беларускай мовай.

22 лютага таварыства вырашыла падтрымаць ідэю Наталлі Лемеш. Яшчэ распрацоўваецца змест лістоўкі з заклікам да жыхароў Гайнаўшчыны.

— Хочам, каб лістоўка была зразумелай. Хочацца нам пераканаць да нашай ідэі як найбольш жыхароў Гайнаўскага павета, — дабаўляе **Наталля**. — Справу вырашэння фанетычных складанасцей у назвах мясцовасцей трэба пакінуць моваведам, якія выводзяцца з нашага асяроддзя і маюць вялікі вопыт.

Удзельнікі таварыства будуць распаўсюджаць лістоўкі, арганізаваць сустрэчы і індывидуальныя размовы, каб ідэю двухмоўя наблізіць да жыхароў.

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Ева Мароз-Кэчынская

— Пасля плануем афіцыйна звяртацца да мясцовых самаўрадаў з прапановай ажыццяўлення прэзентаванай ідэі, — гаворыць старшыня Таварыства аховы краявіду **Ева Мароз-Кэчынская**. — Двухмоўныя назвы мясцовасцей — гэта вельмі моцны аtryбут гістарычнай адукацыі. З'яўляюцца яны таксама козырам, які прыцягвае турыстаў.

Некаторыя назвы мясцовасцей былі зменены. Напрыклад, вёска, якую ў наваколлі называлі Мацкевічы, атрымала назву „Długi Bród”.

— Назвы мясцовасцей былі зменены па-рознаму. Назва „Nowobezowow” з'яўляецца навамовай нават у польскай мове. Калі будзем гаварыць „Новае Бэрэзово”, то спасылемся на гістарычную традыцыю, на эмоцыі і пачуцці мясцовых жыхароў, якім такая назва блізкая. Адначасна яна сапраўдная, — тлумачыць **Ева Мароз-Кэчынская**.

У справу прапагандавання ідэі ўвядзення на Гайнаўшчыне двухмоўных назваў мясцовасцей заангажаваліся таксама наймалодшыя ўдзельнікі таварыства, сярод якіх большасць складаюць гайнаўскія белліцэісты.

— Я сябе лічу беларусам і хачу, каб былі ў нас дадаткова беларускія назвы мясцовасцей. Мае сябры з белліцэя, з якімі я размаўляю, падтрымліваюць ідэю двухмоўных назваў, — заяўляе гайнаўскі белліцэіст **Норберт Васілюк**.

— Мы лічым, што большасць людзей падтрымае нашу ідэю і яна будзе рэалізаваная, — гаворыць член

Наталля Зофія Лемеш

таварыства **Наталля Герасімяк**. — Ужо даўно былі двухмоўныя беларускія і польскія назвы на Гродзеншчыне і Брэстчыне.

Сеймавы закон, які дазваляе двухмоўныя назвы, уступіць у сілу з пачаткам мая і да гэтага часу павінны быць падрыхтаваны выканаўчыя распараджэнні.

— Калі будуць вядомыя дакладныя распараджэнні, можна будзе прыступіць да рэалізацыі гэтай пастановы ў нашых гмінах. Першай нашай задачай, як гмінных радных выбраных ад Беларуска-народнага выбарчага камітэта, будзе падрыхтоўка праекта адпаведнай пастановы для нашых самаўрадаў. Спачатку рады гмін павінны перагаласаваць за ўпісанне іх гмін ва ўрадавы рэестр гмін, у якіх пражываюць нацыянальныя меншасці. Такая пастанова будзе даваць магчымасць пачаць дыскусію ў радах гмін наконт увядзення беларускай мовы як дапаможнай у самаўрадавых установах і змяшчэння на ўказальніках і шыльдах назваў мясцовасцей на беларускай мове, — інфармуе **Яўген Сачко**, радны горада Гайнаўкі выбраны ад БНВК і заадно дырэктар Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Гайнаўцы. — Мы ў нашай школе аярдзілі сеймавы закон аб двухмоўі. У 1993 годзе на школе паявілася беларускамоўная шыльда. На школьных кабінетах у нас таксама беларускамоўныя надпісы.

Аляксей МАРОЗ

Былі на Украіне 2

Віктар САЗОНАЎ

Гледзячы на нацыянальны ўкраінскі жоўта-блакітны сцяг, мы шчыра пазайздросцілі суседзям. Яны пачалі змагацца з „саўком”, савецкім чалавекам, у саміх сябе. Перамога над „саўком” адбудзецца не хутка. Але ўжо ёсць перамога — Украіна перастала прадукваць „саўка”...

Дамская палова 2

Сакрат ЯНОВІЧ

Беларускі патрыятызм фемінізуецца. Дамская палова нацыянальнай меншасці ўсё выразней займае кіраўнічыя структуры беларускага руху. На мой погляд, гэта добра! Дзеці маладых матак — мне яны ўжо пакаленне ўнукаў — растуць нармальнымі людзьмі, што значыць: не тайнымі беларусамі, а яўнымі, адкрытымі, не пакалечанымі зацоканым кацапствам...

На Гайнаўшчыне 4

Аляксей МАРОЗ

Сяляне Гайнаўскага павета былі менш рашучымі ў параўнанні да жыхароў іншых паветаў нашага ваяводства і краіны. Беларускія гаспадары больш недаверлівыя ў адносінах да еўрасаюзнай дапамогі, у большай ступені разліваюць на вынікі ўласнай працы. Частка сялян, якія зарэгістравалі свае гаспадаркі, увогуле не выступіла за фінансавую дапамогу...

На Саколышчыне 5

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

У Мінкоўцах, што прыляглі да еўрасаюзнай мяжы, той самы Еўрасаюз быццам яшчэ за гарамі. Людзі гаспадарыць так як і іхнія продкі. Няма тут спецыялізаваных гаспадарак. У нікога няма таксама ўмяшчальнікаў для малака; гэтую сыравіну сяляне здаюць у згаданы раней пункт прыёму. Карысці ад еўрасаюзных даплат не адчуваюць...

Пісьменнікі разам 9

Міра ЛУКША

Не ўдалося раскалоць Саюз, і вось на пашыранай Радзе пісьменнікі самых розных пакаленняў, самых розных поглядаў казалі пра тое, што трэба стаяць на сваім, дабівацца таго, каб і захаваць Саюз пісьменнікаў, і захаваць яго адным. Далей няма чаго дзяліць...

Беларускія мацакі 10

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

У Беларусі сфармавалася цэлая група трэнераў — яўрэяў па нацыянальнасці — Міхаіл (сапраўднае імя Міхаэл) Мірскі, Міхаіл Шапіра, Міхаіл Сіндэр. Іх энтузіязм (згадаем яшчэ трэнера Караваева Іосіфа Аборскага) узгадаваў цэлую плеяду выдатных барцоў...

Падарожныя замалеўкі

Цягнік Мінск — Адэса спыніўся на апошняй беларускай станцыі. Памежны кантроль. За акном цёплага купэ шыльда з надпісам „Теруха”. Напісана „чамусьці” паруску. Мяжа беларуска-ўкраінская. Правадніца раздае бланкі, якія трэба запоўніць для ўкраінскіх памежнікаў. У купэ заходзяць прадстаўнікі беларускіх памежных службаў. Размаўляюць ветліва, карэктна, з пачуццём важнасці абавязкаў, якія яны выконваюць. І паруску. Памежны кантроль вельмі моцна розніцца ад таго, да якога мы прызвычаліся на беларуска-польскай мяжы, якую зараз стала модна называць мяжой з Еўрасаюзам. Некалькі пытанняў, кароткі візуальны агляд, пажаданне шчаслівай дарогі. Галоўнае пытанне пра мэту візіту ў суседнюю краіну. Адказваем шчыра: „Адна з мэтай — паспрабаваць украінскай гарэлкі”. На тварах вартунаў мяжы вясёлая ўсмешка. Маўляў, свае хлопцы. Мэту паставілі правільную. Толькі гавораць гэтыя вандрункі неак падазрона. Па-беларуску. Але гэта не злачыства. Ды і беларуска-ўкраінская мяжа ў хуткім часе таксама абячае быць мяжой з Еўрасаюзам. Таму выбар мовы — пытанне пакуль што нявырашанае.

Наша галоўнае жаданне, калі быць шчырым, было паглядзець на Украіну пасля „аранжавай рэвалюцыі”. Што там змянілася, якія працэсы ідуць у грамадстве, ці адпавядае сітуацыя таму, што мы чуюм са сродкаў масавай інфармацыі. Цікава, што думаюць пра ўсё гэта самі ўкраінцы? Як яны бачаць сваю будучыню? Што мяркуюць пра нас, беларусаў?

Вось і наступны прыпынак. За акном луннае жоўта-блакітнае ўкраінскае сцяг. У купэ заходзяць прадстаўнікі ўкраінскай мытні.

— Чаму вы напісалі ўсё па-беларуску? — пытае ён.

— А як было трэба? — цікавіцца мой сябра.

— Паруску, або па-англійску, — адказвае памежнік. — А вы чаму па-беларуску напісалі?

— Бо мы — беларусы, — тлумачым яму.

— Але ж мы не беларусы, — дапамагае сябру мытнік. — Мы ўкраінцы.

— То чаму пісаць мусім па-руску? — не здаецца мя.

На тварах людзей у мундзірах разгубленасць. Хіба, не часта сустракаюць яны такіх беларусаў, якія размаўляюць па-беларуску. Ды хіба яшчэ не прызвычаліся да думкі, што Украіна не з’яўляецца часткай Расіі. Памежнік ставіць на дакуменце пячатку і чыноўнікі хутка знікаюць. Цягнік пайдзе на поўдзень.

Адэса сустракае нас вялікім жоўта-блакітным сцягам над чыгуначным вакзалам. Нам па-добраму зайздросна. Вось бы так

у нас. Гасцей горада вітае нацыянальны сімвал. Але мы маем тое, што маем.

У гатэлі сустракаем розных людзей. Сярод іх і прыхільнікі Юшчанкі, і прыхільнікі Януковіча. Да нас ставяцца добразначліва і тыя, і другія. Знаёмімся з прадстаўніком адной з няўрадавых арганізацый Крыма. Даведваемся прыемную для нас інфармацыю. У Крыме беларусы займаюць трэцяе месца па колькасці нацыянальных меншасцей. Іх там каля пяцідзiesiąты тысяч. Праўда, што нас засмуціла, усе яны рускамоўныя. І калі ў гэтай арганізацыі ўзнікла ідэя навучыць школьнікаў розных нацыянальнасцей вітацца на мове свайго суседа, то толькі беларусы не здолелі перакласці на мову бацькоў пару-тройку прывітальных фраз. Мы паабяцалі скласці і даслаць у тую арганізацыю такі слоўнік. Можна дзякуючы яму крымскія беларусы змогуць усвядоміць сябе нацыянальнай еднасцю, і не папоўняць, як прыкладам у Латвіі, войска безнацыянальнай „русскоязычной” масы людзей, што змагаюцца за мову ўсходняга суседа, але не за сваю родную. Хоць усім зразумела, што навага нашых замежных братоў да роднай мовы залежыць больш ад таго, як яна шануецца ў самой Беларусі.

Украінцы з заходняй і нават з цэнтральнай Украіны, як даведваюцца, што мы — беларусы, пачынаюць размаўляць з намі па-ўкраінску. Мы з імі па-беларуску. Моўнага бар’еру не існуе ўвогуле.

— Мы вельмі вам удзячныя за падтрымку, — шчыра дзякуе жыхар Кіева. — Мы ведаем, што беларусы былі на Майдане, і змагаліся за нашу свабоду. У нас з вамі шмат агульнага. Мы некалі размаўлялі на адной мове. Дзяржаўнай мове Вялікага княства. Мяркую, што знакаміты ліст казакоў да турэцкага султана быў складзены на старажытнабеларускай мове. А калі хочаце даведацца што ў нас адбылося, то я вам растлумачу. Не Юшчанка перамог Януковіча, і не Украіна перамагла Расію. Ды гэта нікому і непатрэбна. Галоўнае, што мы, украінцы, перамаглі ў сабе „саўка” — савецкага чалавека. Чаго і вам жадаю. А зараз трэба будаваць Дзяржаву, выдушаць з сябе таго „саўка” далей. Наш шлях у Еўропу. Ды і ў вас іншага шляху няма. Справа часу. Пастарайцеся як мага хутчэй. Нам з вамі разам будзе лепш...

Гледзячы на нацыянальны ўкраінскі жоўта-блакітны сцяг, мы шчыра пазаздросцілі суседзям. Яны пачалі змагацца з „саўком”, савецкім чалавекам, у саміх сябе. Перамога над „саўком” адбудзецца не хутка. Але ўжо ёсць перамога — Украіна перастала прадукаваць „саўка”.

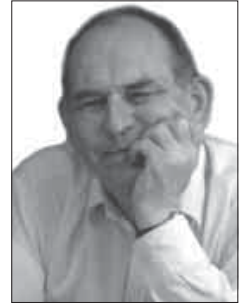
Віктар САЗОНАЎ (Гродна)

Дама сярод халонаў

Скажыце дзевятнаццацігадовай даме Наталлі Лемеш, што я, Сакрат Яновіч, хачу быць яе рыцарам! Хай хоць Дон Кіхотам з... Крынак. Наваяваўшыся за свой век з ветракамі, гатоў я цяпер рушыць у апошнюю атаку, каб падняць на піку тлустага беларускага дурня; да мяне не выпадае кавалерыйская атака, але ў гісторыі Беларусі ведаем пра паўстанца палкоўніка Эмілію Плятар.

Спадарыня Наталля прынялася вывесці беларускую мову з хатняе задушанасці на публіку, пачынаючы з Гайнаўкі. Маючы за сабою калядны Закон аб нацыянальных меншасцях і этнічных мовах. Праўда пра гэты польскі Закон такая, што ён у нічым ды нікога не прымушае, не мае моцы абавязковага права. Дае толькі магчымасць раўнапраўна з польшчынай карыстацца беларушчынай у тых гмінах, мястэчках, у якіх жывых беларусаў не менш чымсяці дваццаць працэнтаў ад усяго насельніцтва. Гэты нарматыўны акт зацвердзіў прэзідэнт Польшчы; радасці ад таго сярод нашых людзей не відаць. Зрэшты, не чулася і ад дзвядцятых хаця б спадзяванку, што беларускі народ Беласточчыны выйдзе — „шчыльнымі радамі” — з карнавальнымі шэцямі, над якімі залунаюць транспаранты „Жыве беларуская мова!”. Або: „Не пакінем Цябе, родная!”

І вось чытаючы сённячы ў масавай „Gazecie Wyborczej”, што беларуска з прыбелавежскай бацькаўшчыны прысягнулася сама перад сабою арганізаваць змаганне за тое, каб землякам хацелася адчуваць высокі гонар за айчынную мову, узвысіць яе да раўні з польскай. Прызнаюся: мала не заплакаў я ад раптоўнае шчаслівасці! Ведаю, што мая эмоцыя мае не надта сур’ёзны выгляд. Асабліва ўспомніўшы мінулыя эпохі, у якія сваяцкае хамуцтва ўсяляк плявалася на беларускае слова, хварэючы мройнай панскасцю. Урэшце, адрачэнства можна зразумець: у басоты няма і не будзе пачуцця годнасці. Беларускія патрыёты, што я сустракаў у доўгім жыцці, паходзяць зазвычай з заможных радзінаў; іх за бутэльку не перакупіш. Пацвяджае тое прыклад багатай Украіны і задрыпанай лёсам Беларусі: там украінская мова напраўду дзяржаўная, а ў Беларусі ўсё кепікі з беларускамоўя савецкікі строяць; рыхтык галота, якой здаецца, што калі аганьбіць сама сябе, то хлеба ёй прыбудзе.

За Наталля ідзе дзвядцятых гурт, быццам міфічныя амазонкі. А дзе ж падзеліся хлопцы? *Gdzie ci mężczyźni!* — спявалі на эстрадах у маю маладосць. Жарт: мужчына — гэта памылка прыроды.

Беларускі патрыятызм фемінізуецца. Дамская палова нацыянальнай меншасці ўсё выразней займае кіраўнічыя структуры беларускага руху. На мой погляд, гэта добра! Дзеці маладых матак — мне яны ўжо пакаленне ўнукаў — растуць нармальнымі людзьмі, што значыць: не тайнымі беларусамі, а яўнымі, адкрытымі, не пакалечанымі зацюканым кацапствам. Што скажаш: усяму свой час; гістарычна трэцяе пакаленне ачышчаецца з нялюдскасці дзядоў.

Маладая дама інтэлігентна думае. Не расчаруецца, ведаючы, у якім свеце жыве. Пранікнёна глядзіць на родных ёй беларусаў, аналізуючы іх менавіта гістарычную фізіяномію. Яе ініцыятыву ўспрымае асяроддзе — вядома — вельмі неадназначна. Добрыя душы перасцерагаюць Наталлю, каб не бралася за безнадзейную справу безнадзейных беларусаў у безнадзейнай Гайнаўцы. Маладая дама, аднак жа, не найўная, не чакае хуткіх эфектаў. Дзеля ратавання нацыі трэба ж цэлага жыцця!

Напачатак спадарыня заручылася падтрымкай Таварыства аховы краявіду (ТАК). Па-мойму слушы тактычна ход.

На заканчэнне працэсу публікаваную якраз палякамі па-беларуску ўлётку, апрацаваную Наталляй Лемеш (чую: студэнткай медыцыны).

„Думаеш ТАК, кажаш ТАК. Таварыства аховы краявіду дзеля добра нашага рэгіёна голасна кажа ТАК! — для двухмоўных назоваў мясцовасцяў ТАК! — для магчымасці карыстацца беларускай мовай ва ўрадах ТАК! — для развіцця нашай сьведомасці і нацыянальнага гонару ТАК!”

Наша матчына мова — гэта наша багацьце, наш гонар, спадчына нашых продкаў, наш дар для нашых дзетак. Нікога ня трэба пераконваць у гэтым. Сёння ад нас залежыць, ці будзем умелі захаваць мову ад забыцця, напаварот вывесці яе з хатніх куткоў на вуліцы нашых гарадоў і сёлаў. Скажы ТАК!”

Lady Nathalie — sunray in the Belarusian minority! Bravo!

Сакрат ЯНОВІЧ

Вачыма еўрапейца

Супольная камісія?

Увесь час не магу зразумець, што вырашыла аб тым, што заданні, якія ў адносінах да нацыянальных меншасцей Польшчы рэалізавала Міністэрства культуры, былі 31 студзеня разам з працаўнікамі перададзены ў Міністэрства ўнутраных спраў і адміністрацыі. Ведаю, што гэтае ведамства займаецца не толькі паліцэйскімі пытаннямі, але і праблемамі звязанымі з дзяржаўнай адміністрацыяй, вось, хоць бы ваводскімі ўстановамі, значыць, функцыянаваннем урадавай адміністрацыі ў глыбініцы. Тая ў сваю чаргу непасрэдна кла-

поціцца — прынамсі тэарэтычна — аб кантактах з меншаснымі арганізацыямі, хоць бы праз пасрэдніцтва ўпаўнаважаных па справах меншасцей (у выпадку Падляшскага ваяводства — тая дзейнасць вельмі тэарэтычная). Тое, аднак, здаецца быць малазразумелым тлумачэннем перасялення ўсяго дэпартаменту культуры нацыянальных меншасцей з Міністэрства культуры ў дэпартамент веравызнання і нацыянальных ды этнічных меншасцей, бо так поўнасьцю называецца адпаведны аддзел МУСІА. На адным з апошніх пасяджэнняў сеймавай Камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей Данута Главацка-Мазур, намеснік дырэктара таго дэпартаменту, так тлумачыла гэты факт:

— Назва дэпартаменту ў даны момант дакладна адпавядае назве аддзела дзяржаўнай адміністрацыі.

На практыцы, значыць, справа ва ўпарадкаванні адміністрацыйных структур. Так як яно і ёсць. У апошнія тыдні „новыстары” дэпартамент пачаў вырашаць пы-

танні звязаныя з выдаваннем меншасных часопісаў. Палічыў гэта прыярытэтнай справай. Вядома, на гэту мэту ў маштабе краіны не можа надзяліць больш, чым значыць Сейм; а той даў столькі грошай, колькі было ў мінулым годзе. Дэпартамент у спецы таксама пачаў падрыхтоўку да стварэння Супольнай камісіі ўрада і нацыянальных меншасцей, да чаго яго забавязвае ўступаючы ў сілу закон аб меншасцях. Паасобныя арганізацыі, у тым ліку і беларускія, ужо атрымалі лісты з МУСІА аб вылучэнні сваіх прадстаўнікоў у гэты рэкамендацыйны орган. Беларускія асяроддзі маюць у ім мець двух прадстаўнікоў, падобна як — з ліку дзевяці названых законам меншасцей — украінцы, лэмкі, літоўцы ці немцы. Загадкай застаецца быць метадам, паводле якога маюць вылучацца тыя прадстаўнікі, калі б, напрыклад, беларускія арганізацыі рэкамендавалі больш за дзвядцятых кандыдатаў. Не без значэння тут факт, што Камісія мае мінш. „выказваць сваю думку наконце узроўню і прыцыпу падзе-

лу сродкаў прызначаных на падтрымку дзейнасці накіраванай на ахову, захаванне і развіццё культурнай тоеснасці нацыянальных меншасцей”. Ці, можа, будзе абавязваць прынцып „што бліжэй кармушкі, той больш ухопіць”? Прадстаўнікоў меншасцей у Камісію назначае і адмяняе адпаведны міністр па справах веравызнання ды нацыянальных і этнічных меншасцей. Якімі крытэрыямі ў гэтым выпадку будзе ён кіравацца, невядома. Тым больш тады малапраўдападобна, каб Супольная камісія ўзнікла — як заявіла Данута Главацка-Мазур — неадкладна пасля 1 мая.

Пакуль што, дэпартамент стараецца як найхутчэй перакласці тэкст закону на мовы меншасцей. У сваю чаргу яшчэ ў красавіку пад абмеркаванне Рады Міністраў мае трапіць праект ратыфікацыйнай дэкларацыі Еўрапейскай хартыі рэгіянальных або меншасных моў, прынятай Саветам Еўропы ў 1992 г., а падпісанай Польшчай год пазней.

Мацей ХАЛАДОЎСКИ

У час афіцыйных прамоў ні адзін чыноўнік, ні з гміны, ні з ваяводства, не заікнуўся на беларускай мове. Не было нават сімвалічных слоў прывітання, якімі абавязаны кожны госць, калі пераступае парог хаты...

Уводзіны па-гарадоцку

Хоць у Гарадку снегу па шыю — у гімназіі атмосфера як у жніво. На сцэне, перад якой рассядуцца чыноўнікі і госці з ваяводства і суседніх гмін, растрэсена саломе. Пераапрунута за жнеек гімназісткі з беларускай групы ахвотна расказваюць аб сваёй пастаноўцы „Дажынкi”.

— Будуць там, — папярэджваюць, — натуралістычныя сцэны, напрыклад, як юрлівы аканом Фёдар пачне „тузаць” дзяўчаты. — Але што зробіш, — смяюцца дзяўчаты, — фальклор ёсць фальклор! Разам рыхтуюцца жанчыны з калектыву „Распяваны Гарадок” — гэта іхняя п’еса, напісаная на аснове даваенных успамінаў і песень часоў прыгону.

— Заўсёды можам разлічваць на дапамогу нашых спявачак, — кажа настаўніца беларускай мовы Тамара Бялькевіч.

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Стаяць справа: Веслаў Пуш, Анна Грыцук, Мікалай Ваўранюк, Аляксандр Карпюк, Паўля Лех

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Два пакаленні спевакоў

Чаму ў Гарадку зімавай парой ставяць спектакль пра жніво? Ёсць тут свая логіка — гэта свайго роду сімвалічнае завяршэнне праекта. Восць, пасля двух гадоў пабудовы, менавіта 9 сакавіка г.г. у Гарадоцкай гімназіі адкрылі вясковую хатку-музей. І дзень яе адкрыцця стаў святам для многіх жыхароў ды саміх гімназістаў.

У залу заходзяць першыя госці. Прыехаў староста Веслаў Пуш са сваім намеснікам, віцэ-дырэктар Ваяводскага асяродка анімацыі культуры Барбара Пахольская, шэф Памежнай стражы Сільвестар Чарнецкі. Ёсць гмінныя ўлады з войтам Веславам Кулешам і праваслаўнымі аймамі: Міколам Астапчуком, Яўгенам Міхальчуком, Раманам Кішыцкім ды каталіцкім ксяндзам Анджэем Садоўскім. Прыехаў Яўген Семянюк, былы вайт Гарадоцкай гміны, які на прывітанне атрымаў спантанна і бурнае воплескі. Прыехалі госці з Міхалоўскай і Заблудаўскай гімназіяў. І, вядома, выканаўцы і спонсары праекта, бацькі ды дзядулі вучняў.

Феномен гарадоцкай хаткі-музея заключаецца ў тым, што будаваўся ён практычна на энтузіязме добрых людзей, якія ахвяравалі не толькі экспанаты і будаўнічыя матэрыялы, але і сваю працу.

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Оля Карпюк з мамай Ірэнай і Ева Бозік

— Запрашаем на сцэну пана Анджэя Бачко! — дырэктар Анна Грыцук падрыхтавала віншавальныя граматы і кожнаму паасобку дзякуе, пералічвае заслугі. Грамат больш за трыццаць, але пан Бачко атрымлівае найбольшыя воплескі ад моладзі. Гэта школьны сантэхнік, ён, можна сказаць — душа хаткі. Задбаў не толькі пра ўсе этнаграфічныя дэталі, але і пазначыў іх сваімі ўзорамі,

— калісь так рабілі майстры-дойліды. Сярод найбольш заслужаных — кіраўнік Гміннага камунальнага прадпрыемства Міраслаў Грыка і яго працаўнік Марк Загжывец. Таксама спадарства Ева і Кшыштаф Бозікі з надлясніцтва Валілы апрача драўніны падаравалі знойдзеную ў Радуніне стогадовую шафу.

— Думка пра пабудову хаткі ўзнікла ўжо на пачатку існавання гімназіі, — кажа Аляксандр Карпюк, аўтар праекта. — Яшчэ за папярэдняга вайта, Яўгена Семянюка, які падтрымаў ідэю.

Рэальна рэалізацыяй праекта заняўся Клуб еўрапейскіх спраў, якім кіруе згаданы настаўнік. Пабудова дому спалучаецца з адбудовай этасу беларускай сям’і і яе духоўна-матэрыяльнай культурай. Невыпадко-

нараділася зацікаўленне гісторыяй найбліжэйшай ваколіцы. Вясковымі традыцыямі і звычаямі, якія прынеслі з сабой пасляваенныя жыхары Гарадка. З’ява найбольш відэавочная ў гімназіі. Не без уплыву і рэгіянальна адукацыя — важны элемент школьнай праграмы. Таксама і навучанне беларускай мовы.

— Наш праект не ёсць закрыты, — дадае Аляксандр Карпюк. — Будзем знаёміцца з прадметамі, да якіх дакраналіся нашы продкі, гаварыць пра іх духоўнасць і прынцыпы, якія заўсёды будаваліся на базе талерантнасці. Яшчэ патрабуем парады этнографа, які дапаможа разабрацца ў назвах, бо часам адзін і той самы прадмет у кожнай вёсцы называюць інакш!

Хатку-музей пасвяцілі тры святы, былі прамовы і віншаванні,

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Міраслаў Грыка і Марк Загжывец

а пасля — пачастунак. Частаванне праходзіла ў кулінарнай традыцый рэгіёна. На сталах школьнай кухні апынулася каля сотні страў, у тым ліку такое смакоцце, як гарадоцкія галушкі, пяльмені з начынкай, бульбяная кішка і бабка, каўбасы і вэндліна, як і традыцыйнае сала з цыбулінай.

Аднак мерапрыемства не абышлося без ментальных хібаў.

Зацікаўленне беларускасцю ў моладзі не толькі віртуальнае. З прыемнасцю адзначу, што на беларускай мове я размаўляла з гімназістамі, настаўнікамі, святарамі, бацькамі. Дарэчы, сама моладзь амаль усю мастацкую праграму падрыхтавала на беларускай мове. Таксама выступілі дзяўчаты з Залук ці моладзевы гурт з Гарадка пад апекай Янкі Карповіча. Разам з апошнімі гарадчане падспеўвалі патрыятычны шэдэўр „Дзе бы ты не пасяліўся” (Гавары на мове роднай — ты яе не забудвай, а калі хто запытае — беларус ты, добра знай!).

Але ў час афіцыйных прамоў ні адзін чыноўнік, ні з гміны, ні з ваяводства, не заікнуўся на беларускай мове. Не было нават сімвалічных слоў прывітання, якімі абавязаны кожны госць, калі пераступае парог хаты!

Ці ў такой сітуацыі можна ўвогуле гаварыць пра перспектывы двухмоўя ў мясцовай адміністрацыі?

Ганна КАНДРАЦЮК

Адрэзак Усходняй сцяны, што расцягваецца між Нарвай і Бобрай, зачароўвае сваёй адметнай прыгажосцю. Каго можа захапляць праслаўленая Белавежская пушча, каго роўнаслаўная даліна Нарвы і Бобры, але ціхая Сакольшчына таксама на свой лад прывабная. Апынуўшыся ў марозны дзень у Бабіках я не мог супрацівіцца нейкай унутранай сіле, што цягнула мяне ўглыб белых бугаркаватых краявідаў.

Надумаў я прайсціся ў прылягаючы да дзяржаўнай мяжы Мінкоўцы. На карце найкарацейшая дарога ў гэту вёску адыходзіць зараз за Бабікамі ад дарогі ва Уснар. Маючы ў памяці пагаворку, што язык да Кіева давядзе, я ўпэўніўся яшчэ ў мясцовых людзей пра задуманы мною шлях; яны дадалі, што так будзе 3-4 кіламетры. Так я зайшоў за пяць кіламетраў ва Уснар, які ў такой сітуацыі аказаўся мне тупіком. Пра свой клопат сказаў я вясцоўцу, што выйшаў на вуліцу.

— Трэба было, выйшаўшы з Бабік, павярнуць на Высранку, — асведоміў ён мяне.

— А з Уснара іншай дарогі ў Мінкоўцы не будзе?

— Ёсць зараз за жвіроўняй, мы па ёй у касцёл ездзім.

За згаданай жвіроўняй сапраўды было відаць абрыс дарогі, толькі роўненька зацягнуты глыбокім снежным насцілам. Давялося мне, быццам Напалеону пад Масквой, таптаць натаптаны ўжо снег.

Мо з кіламетр аставалася мне яшчэ да Бабікаў, калі нагнаў мяне „газік” пагранічны. Адзін з пагранічнікаў злез з машыны, адчыніў заднія дзверцы і запрасіў мяне ў салон. Я спачатку аднекваўся, але ж з-за настойлівай ветліваці вартавыя шакага Еўрасаюза з мяне па сутнасці астаўся адзін толькі выхад — у тыя дзверы. Завязалася гутарка, я раскажаў ім пра сваё блуканне, у адказ на што яны запрапанавалі, што падкінуць мяне ў Мінкоўцы. Ну, няхай так будзе, рызыкнуў я зноў падацца ў раней намечаным напрамку. Пагранічнікі ведаюць там усе дарогі і дарожкі, машына неўзабаве павярнула на згаданы жыхаром Уснара маршрут і напорыста неслася па павярхоўна расчышчанай ад снегу дарозе. Гутарачы пра сёе-тое службоўцы тым часам правярылі мае дакументы і скоро прычалілі пад пункт прыёму малака ў Мінкоўцах, дзе завярнулі свой снегакол. Падзякаваўшы ім я зноў апынуўся на сваіх дваіх.

Убачыўшы на панадворку аднаго гаспадара, я звярнуўся да яго — як гэта на Сакольшчыне выпадае — папольску.

— Гаварыце галасней, — адказаў ён мне так як тут напісана, — бо я глухаваты і нічога не чую!

Была гэта толькі стылістычныя фігура, а не нейкі від праўды. Далей у вёску пайшоў я з іншым селянінам, якому гутарка па-тутэйшаму з незнаёмым мною здавалася ўжо нечым няёмкім. Калі я выказаў насцярожанасць да важна праходзячага ўпоперак вуліцы сабакі, мой спадарожнік супакоіў, што жывёла гэтая на вуліцы мірная, толькі на сваім панадворку можа праявіць баявы характар. І сапраўды — сабака прысеўся да сідзячага ўжо ў браме ката; мірна, як у Ноевым каўчэгу.

У Мінкоўцах, што прыляглі да еўрасаюзнай мяжы, той самы Еўрасаюз быццам яшчэ за гарамі. Людзі гаспадараць так як і іхнія прод-

Зіма на граніцы

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРЫЦКАГА

Касцёл у Мінкоўцах

кі. Няма тут спецыялізаваных гаспадарак. У нікога няма таксама ўмяшчальнікаў для малака; гэтую сыравіну сяляне здаюць у згаданы раней пункт прыёму. Карысці ад еўрасаюзных даплат не адчуваюць:

— У каго гектары, той можа што і скарыстае на тых даплатах, а ў нас расход пабівае даход. Рост цэн угнаенняў і машын нейтралізуе тую дапамогу.

Калісь у Мінкоўцах была школа, якую наведвала нават сто дваццаць дзяцей. Аднак іх колькасць стала падаць і ў канцы 1980-х гадоў школу закрылі. Цяпер тамашніх немагальнікіх дзяцей аўтобус возіць у Бабікі.

У пачатку вёскі незвычайная панарама: вятрак на могільках. Яго гісторыя не менш казачная за не адну казку. Вятрак быў уласнасцю аднаго брата, а поле пад ім іншага брата — здавалася б выдатны сюжэт для судовай драмы. Але браты ў згодзе аддалі сваю спадчыну Касцёлу, замацоўваючы дар юрыдычна. Паколькі ўчастак прылягаў да могілька, ксёндз далучыў яго да іх і ўсё абгарадзіў. Хацеў таксама знесці вятрак і на яго месцы пабудаваць каплічку, але яго нядаўна перавалі ў іншую парафію, а новы святар яшчэ гэтай справы не кранаў. Ды і вятрак выглядае своеасаблівым доказам набожнасці спачываючых пад ім сялян, якія згодна Божаю запавету з нялёгкай працы

здабывалі свой хлеб, які праходзіў і праз млын таго ветрака.

Наганяе мяне „малюх”, вадзіцелька з дзецьмі запрашае мяне падвезці. Ветліва адмаўляю спагадлівай жанчыне — яна ж не службовец-пагранічнік. Ды глядзець Сакольшчыну праз шыбу самахода лічу недарэчнасцю — гэта так, быццам аглядаць яе за шклом у тэлевізары.

У Бабіках забіраюся на аўтобус з Саколкі ў Саколку, які са школ і ўстаноў развозіць дамоў вучняў і служачых, губляючы іх паасобку па вёсках. У Гарчаках астаюся адзіным пасажырам...

У Саколцы забіраюся на электрычку з Гродна ў Беласток, нашу — польскую. Як ні гаварыць — поезд міжнароднага класа! У канцы 1980-х гадоў па гэтым маршруце народ вазіў у Польшчу тэлевізары, а сёння... У Чорнай-Беластоцкай ледзь пападаючы зубам на зуб пытаю кандуктараў, ці недзе ў іх поездзе ёсць крыху цяплейшае купэ. Наш польскі міжнародны поезд едзе з Гродна, з С[і]БіР[ы] (Саюза Беларусі і Расіі) хіба ёсць на каго панаракаць, што прывёз столькі холаду ў наш Еўрасаюз. Але няма чаго наракаць — мне ж самому захацелася палюбавацца аўтэнтчнай зімою, што забялела між Беластокам і Гроднам.

Аляксандр Вярыцкі

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРЫЦКАГА

Млын на могільках у Мінкоўцах

Бельскі бюджэт

Рада павета ў Бельску-Падляшскім ужо 30 снежня мінулага года прыняла павятовы бюджэт на 2005 год. Бюджэт гэты ашчадны з пункту гледжання бягучых расходаў, але паралельна і праінвестыцыйны. У ім запланаваны прыходы вартасцю каля 37 755 тысяч зл., а расходы — амаль у сорак мільёнаў.

У 2005 годзе на інвестыцыі запланавана амаль 6,9 млн зл. (17,29% ад усіх расходаў), у ліку якіх дзве найбольшыя: перабудова вуліцы Міцкевіча ў Бельску (каля 2 674 тысяч зл.) і дарога з Альшэва ў Боцькі (каля 1 224 тыс. зл.). Для выканання абедзвюх інвестыцый плануецца прыцягнуць грошы з еўрасаюзных фондаў.

Вялікай інвестыцыяй мае быць мадэрнізацыя школьнага стадыёна пры Комплексе прафесіянальных школ н-р 1 у Бельску-Падляшскім каштарысавай вартасцю ў 2,6 млн зл., з чаго ў бягучым годзе плануецца выдаткаваць амаль 604 тысячы зл. Прадугледжваецца таксама апрацоўка тэхнічнай дакументацыі для праекта мадэрнізацыі аперацыйнага блока ў Павятовым шпіталі коштам у 200 тыс. зл. і такой жа дакументацыі для рамонту моста і вуліцы Відаўскай вартасцю ў 45 тыс. зл.

Бельскі павет прыме ўдзел у праграме распрацоўкі і ўкаранення ва ўстановах электронных платформаў і развіцця электронных паслуг насельніцтву з выкарыстаннем электроннага подпісу. Для гэтай мэты будуць куплены камп'ютэры, праграмы і ліцэнзій вартасцю амаль паўмільёна златаў, у якой доля павета складзе звыш 123 тысяч зл.

Прыняты амаль трохмільённы дэфіцыт пагасіць м.інш. сплату пазык і крэдытаў з папярэдніх гадоў (амаль 800 тысяч зл.) ды сплату банкаўскіх адсоткаў (400 тысяч). Управа павета будзе хадайнічаць за дафінансаванне з розных крыніц вартасцю амаль 15,6 млн златаў.

Міхал Мінцэвіч

Брэсней з Крамля

Гэтага правадыра шостаі часткі свету добра помню як палымянага аратара, які часта выступаў па радыё. Саветы зрабілі з яго амаль свайго бога, аб'явілі ваенным геніем. Пры ім людзям у СССР быццам добра жылося, бо нават мой дзядзька Ванька, які з Брэста прыязджаў да нас у госці, хваліў яго. Гэты чалавек доўга правіў краінай, пад старасць знядужаў і яго, мабыць, на крамлёўскую трыбуну вялі пад рукі. Але як бы там не было, на вазку яго не вазілі і ў чытанні сваім не запінаўся. І дзіўна сёння слухаць галасы розных медыяў, якія насміхаюцца з гэтага чалавека і здзекуюцца над ім. Ці гэта справядліва? Быў ён папросту старым і хворым чалавекам, які на канец прастудзіўся і хутка памёр. А ці варта было яму аж так да канца запірацца? (мп)

Аб'явы

Думка, producent, tel. (022) 785 22 53.

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ І МОЛАДЗІ

Вясковая хатка на... школьным калідоры. Сапраўды — так! Драўляны домік стаіць на трэцім паверсе побач школьных кабінетаў. Напамінае крыху з'яву з казкі. Побач калодзеж-журавель, фрагмент вуліцы са здобным франтонам. Ганак з лавачкай пад гонтавай страхой. Бакоўкі аздобленыя дэкорам, здобныя аканіцы, арнаменты — усё гэта ўпісваецца ў нейкую фантазіўную зладжанасць.

Хатка — прыклад вясковай архітэктуры Гарадоччыны — пабудаваная з бярвенняў на каменным падмурку.

— Вокны і дзверы мы ўставілі са старых дамоў Гарадка і Валіл, — кажа настаўнік гісторыі Аляксандр Карпюк. І дадае, што іх дом-музей, гэта плён двухгадовай працы майстроў, настаўнікаў і моладзі. Праект ажыццяўляў еўрапейскі гурток, якім кіруе Аляксандр Карпюк. У ім больш за дваццаць гімназістаў. Удзельніцтва ў пабудове дому — гэта для іх свайго роду жывы ўрок этнаграфіі.

— Мы хочам наблізіць дух нашых продкаў, нагадаць пра іх маральныя і духоўныя каштоўнасці, — кажа настаўнік.

У сярэдзіне хаткі сені і пакой-кухня. Цэнтральнае месца — покуць з іконай, аздобленай вышываным ручніком. На стала вышываны абрус і бохан хлеба ў ільняным ручніку, побач лавы. Сцены ўпрыгожаныя тканымі дыванамі і вышыванымі макагамі. На паліцы — хатнія прылады. Посуд прэзентуецца ў насценнай шафцы. У кутку стаяць дзежка, маслабойка і капанькі. Ёсць таксама калыска, стогадовая шафа з саматканай і вышыванай вопраткай, люстра, ложка.

Столь пазначана бэлькамі, якія тут не толькі як аснова канструкцыі, але і рытуальна-магічныя лініі, якія вызначалі арганізацыю і парадак сямейных абрадаў. Пакуль не хапае печкі, але аўтары праекта думаюць пра разбудову сваёй хаты.

У сенях, згодна традыцыі, знаходзяцца сельскагаспадарчыя прылады. Прыносілі іх вучні, настаўнікі, дзяды — словам, прыхільнікі праекта.

Хатка захопіць паклоннікаў мінімалізму. Хоць яна невялічкая, у ёй арганізаваная прастора. Кожная прылада, мэбля ці дэталі мае сваё месца. Іншая справа — нашы продкі ад світанку да змяркання праводзілі час на прыродзе. Асабліва летам, калі

Ясь Карповіч з гуртом

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Як жылі нашы продкі

людзі прабывалі на панадворку, вуліцы, полі ці ў лесе.

На адкрыццё і пасвячэнне хаткі-музея з'ехаліся госці з гміны і ваяводства. Для іх гаспадары падрыхтавалі мастацкія выступленні. Дзяўчаты з беларускай групы — Аня Касацкая, Кася Кузьміч, Моніка, Сільвія, Магда Завадская, Эвеліна Лавіцкая, Гося Лакель, Паўліна Ваўранюк — прадставілі этнаграфічны спектакль „Дажынкi”. Некаторыя сцэны сыгралі разам са спявачкамі „Распяванага Гарадка”. Менавіта ад іх вучні вывучылі гэтую абрадавую п'есу, якая ўзнікла на аснове жывых успамінаў з часоў прыгоду ды мясцовага фальклору.

Каларытна запрэзентаваўся маладзёжны гурт „Калінка” з Залукаў. Дзяўчаты праспявалі шэдэўры пра каханне, як: „Смэрэка” ці „Не шукай ты мяне”. А гарадоцкі маладзёжны гурт, які працуе пад кірункам Яна Карповіча, крануў патрыятычныя ноты шэдэўрам — „Дзе ты не пасяліўся”. Былі і сучасныя танцы пад музыку „Мандарыны”. Выступіў згаданы ўжо „Распяваны Гарадок”, які, як адзначыла настаўніца Тамара

Бялькевіч, заўсёды дапамагае радаі, добрым словам і песнямі. Праект ставіць сабе за мэту аб'яднанне пакаленняў.

Аляксандр Карпюк так успамінае пачаткі:

— Калі мы пачыналі пабудову гэтай хаты, часта ставілі пытанне — навошта ўсё гэта?

Гімназісткі Паўля і Юліта мелі на гэта прасты адказ:

— Бо хочам захаваць наш беларускі фальклор і каб наша пакаленне не забывала як жылі нашы продкі. Каб захаваць і пазнаёміцца з рэчамі, якія мы прынеслі з дамоў нашых дзядоў.

ЗОРКА

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

а. Яўген Міхальчук і Серафім Карпюк

Вершы Віктара Шведа

Цікавыя пытанні

— Чаму твой жы вот як бачок,
Скажы, мая мілая матка?
— Дык ведай аб гэтым, сыноч,
Нашу ў ім малое дзіцятка.

Пытанне сына зной гняце,
І ён запытаў надта смела:
— Дзіця маеш у жываце,
Чаму ж ты яго, мама, з'ела?

Не месціцца ў роціку мыла
Матуля доню сварыла,
Якая сядзіць доўга ў ваннай:
— Чаму ты зубоў не памыла,
Зубы мыць трэба старанна.

Адказвае маме Людміла
З вялікім сумам у вочках:
— Не месціцца ў роціку мыла,
Таму не памыла зубочкай.

Аўтары „Зоркі” (справа): Людміла Рублеўская, Міра Лукша, Віктар Швед і гераіня „Мышкі Пік-Пік” Вераніка Шніп

Кадзіла сармацкае

(заканчэнне; пачатак у 9 нумары)

Канстанцін паціснуў плячыма і пайшоў за бацькам. Стары дзівак! Прывёў на могількі, дзе пахаваныя многія пакаленні Гарэшкаў. Бацька і сын сталі на пагорку, які калісьці таксама быў магілай, і пан Ладыслаў прамовіў.

— Гэта — святая для нас зямля. Тут спачываюць слаўныя ваяры і чароўныя дамы. У цябе ў руках — іх спадчына: меч, з якім у руках адстойвалі гонар роду твой прадзед, твой дзед, я — твой бацька. На гэтым дзяржальне — цеплыня іх рук, на гэтым лязе — кроў іх ворагаў. Уваткні ж у гэтую зямлю зброю разам з той славай, якую ты здабыў.

Канстанцін ледзь не расмяяўся. Але каб не крыўдзіць бацьку, зрабіў, як той прасіў. Але — вось дзіва! Меч, уторкнуты ў магільны пагорак, пачаў цьмянець, змяняцца... І замест зброі на пагорку пагойдвалася высокая кветка з моцным сцяблом.

— Вось і вырашылася... — сумна зазначыў пан Ладыслаў, пакуль агаломшаны Канстанцін, якому адняло мову, спрабаваў намацаць у зямлі сляды зніклага мяча. — Не быць табе, сыне мой, рыцарам. Няма ў цябе цвёрдасці духу сапраўднага воя. Скончыўся слаўны род Гарэшкаў. Так што ідзі, сыне, у кляштар, і змяняй меч на кадзіла.

У кляштар Канстанцін, аднак, не пайшоў — занадта любіў ён сябе і асалоды жыцця. Але і дома не застаўся. І дзе згубіліся ягоныя сляды, не ведае ніхто.

А кветка, у якую ператварыўся стары меч Гарэшкаў, расце і дасюль. І завуць яе — сармацкае кадзіла.

Аня Садоўская

Людміла Рублеўская

Кроцік

(казка)

Даўным-даўно стаяў сабе магутны лес, у якім усе звяры гаварылі на адной мове. Сярод гэтых звяроў быў і кроцік.

Кроцік быў ганарлівым звяром. Ганарыўся сваёй чорна-бліскучай прыгожай поўсцю. Жыў на паверхні зямлі, а сваімі чорнымі вачыма сузіраў прыгажосць свету.

Вельмі любіў кроцік шпацыраваць маленькай сцяжынкай. Аднойчы, ідучы ёю, сустрэў ён зайца. Заяц так хутка бег, што ледзь не зваліўся на кроціка.

— Ах, прабач мне, сябар-кроцік! Я ўцякаю ад сабакі. Ці ты яго не бачыў? — спытаў заяц.

— Не! — адказаў кроцік, а ў душы сабе падумаў, якое труслівае стварэнне з гэтага зайца. Заяц пачаў раскаваць, якое ў яго цяжкое жыццё, небяспекі

з боку іншых звяроў. Думаў, што кроцік яго слухае і ўсё раскаваць, раскаваць...

Кроцік падткаваў галавой, быццам сапраўды слухаў зайца. На самай справе ён увесь час думаў, чаму лёс пакараў яго такім труслівым сябрам. На канец заяц падзякаваў кроціку за яго цярдлівасць і зразуменне. А кроцік і не ведаў, за што атрымаў падзяку.

Заяц пабег далей, а кроцік ішоў. Па дарозе сустрэў маленькага вожыка, які на сваіх іголках нёс даспелы яблык. Убачыўшы кроціка ён спыніўся, прывітаўся і пачаў раскаваць пра сваё жыццё з іголками на спіне. Кроцік падткаваў галавой, а ў душы сабе думаў, які вожык неразумны і лянівы. Вожык, як і заяц, падзякаваў кроціку за тое, што ён яго выслухаў і пайшоў далей.

Кроцік з жахам падумаў, што ён ужо не хоча мець такіх ся-

роў, не хоча глядзець на гэты дурнаваты свет і пачаў лапкамі раскопаць зямлю, пакуль увесь не схавася пад ёю. Не выходзіў ён на паверхню, толькі плакаў. Плакаў так доўга, што яго вочкі ад слёз перасталі бачыць і кроціка ахінула цемра... Жыў ён пад зямлёй невядома як доўга. За гэты час кроцік перадумаў свае паводзіны да сяброў і зразумеў, што не яны вінаватыя, а ён сам, яго ганарлівасць і вышэйшае за іншых пачуццё годнасці. Зразумеў гэта запозна, але падумаў, што сяброў можна знайсці ўсюды. Пасябраваў ён з маленькімі жучкамі і чарвячкамі. Быў шчаслівы, але ўсё ж хацеў узняцца на паверхню зямлі. Выкапаў дарожку і выглянуў на свет, але сонца ўжо не ўбачыў. З гэтай пары кроцік пражывае і на зямлі, і пад ёю. Галоўнае, што ён зразумеў: „Будзь сябрам, а знойдзеш сяброў”.

Хлопцы з Пачатковай школы н-р 4 у Беластоку

Польска-беларуская крыжаванка № 12

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 8: Зык, згода, хутар, леў, Беларусь, марак, завадатар, ліра, удача. Загрузка, вол, схема, уладар, гітара, рука, рад, ноч, поўня.

Узнагароды, набор гелевых клеяў, выйгралі: Эвеліна Гайко з Бельска-Падляскага, Юліта Кананюк, Наталля Іванюк-Саўчук з Нарвы, Кася Тарасюк, Паўліна Паўлючук з Дубін, Эвеліна Бірыцкая, Януш Іванюк, Юстына Смольская, Якуб Сухадола. Віншuem!

			Czekolada					Bank	Bank		Skakanka
			Szach								
	Mięta	Balon					Las				
		Sprawa									
	Mech		Wers		Ar						Grzyb „szatan”
					Miarka						
	Promyk										
	Żelazko										
	Przy-laszczka										
	Radar							Kij			
	Powódź										
	Sak			Odmiana							

Загадкі

Махнула птушка пяром, пакрыла ўвесь свет крылом.

(нон)

Жыве без цела, гаворыць без языка, ніхто не бачыць, а ўсякі чуе.

(ухед)

У Кузавае, якой не ведалі

Пра Кузаву нямнога запісана ў хроніках. Першапачаткова называлася яна Бабічамі і пад такой назвай была зафіксавана пад 1560 годам. У палове XVII стагоддзя вёска з фальваркам прыняла назву „Кузоў” (што абазначае: кош).

Школа граматы працавала з кастрычніка 1884 г. у прыватнай кватэры. Настаўнічалі парафіяльны клір і Казімір Саласцюкевіч — выпускнік парафіяльнай школы ў Кляшчэлях.

Пры даваеннай Польшчы Кузава налічвала не больш за шэсцьдзсят дамоў. Вёска пачыналася ад сядзібы Рыгора Раманчука і канчалася каля Уладзіміра Карпінскага. Ад Чаромхі-Станцыі вёску раздзяляў паўкіламетравы прамежак дарогі. Мяжой паміж салэцтвамі была рэчка Нурэц. У Кузаву з чыгуначнай станцыі праходзілася побач вузкаякалейкі, вадакачкі, праз мосцік на рэчцы і Карпінскага хваінку. Пры вадакачцы жыў чыгуначнік Камінскі. Ваганеткай вузкаякалейкі падвозілі брыкет да вадакачкі. Побач знаходзілася сажалка з плацінай на рацэ, адкуль чэрпалі ваду для чыгуначнага водаправода. Забудовы ў наваколлі вадакачкі называлі „Глупень”. Не ведаю адкуль назва. На полі, непадалёк лясочка, стаяла адзінокая хатка. Казалі, што там жыла сваячніца Уладзіміра Карпінскага. Мабыць, сасновы лясок на ўзгорку перад Кузавай і назвалі „Карпінскага хваінкай”.

У рачульцы, якая дугою абыходзіла вёску з заходняга боку было шмат рыбы і ракаў. Гэтых апошніх лавілі „на жабу” ў летнія ночы. Пасля ракаў варылі або пяклі. Пры сядзібе Карпінскага знаходзіўся вадзяны млын. Гаспадар паставіў плаціну для запруджвання вады, каб прыводзіць у ход млын. За хатай Рыгора Раманчука цягнуўся гразкі пас поля, парослы альховым гаем, з якога працякала вада ў рэчку паміж агародам і ўрочышчам „Груд”. Гэтае месца называлі „Брод” або „Смужка”. У час разводдзя рэчка вылівала на агароды. Мосцік у „Глупні” апыналася пад вадою. Каб прайсці ў Чаромху, трэба было навокал „Рэгай” абыходзіць (гэта дарога з грэбляй, якая праходзіла пры царкве). Паміж сядзібамі Рыгора Саўчука і Сцяпана Саласцюка раскінуліся агароды і пашы з крыніцай. Гэта „Багонэц”. Другая такая была непадалёк „Броду” за стадоламі Пятра Саўчука і Афанасія Раманчука. Навокал крыніцы была дрыгва, што каровы тапіліся.

Пасярэдзіне вёскі знаходзілася царква, збудаваная ў XVIII стагоддзі. Храм „Пакладання слаўнай рызы Прасвятой Багародзіцы” пацярпеў ад пажару ў час Напалеонаўскай вайны. Вернікі царкву адбудавалі і за патронку прынялі св. мучаніцу Тэклю. У 1914 годзе царква зноў пацярпела ад пажару. Да 1936 года санацыйныя ўлады не дазвалялі адбудаваць капліцу. Паколькі сяляне ўзвялі крыж у гонар маршалку Пілсудскаму і заявілі, што будучы маліца за яго душу, дык далі ім дазвол. Царкоўка была яшчэ ў гэтым жа годзе збудавана і пасвячана 11 мая.

Кузава раздзялілася на дзве часткі: з боку Чаромхі жыхароў называлі

Барыс Раманчук з жонкай Варварай і дзясцямі: Дзмітрым (на руках), Яўгенія (злева; аўтарка расказу), Грышам, Нінай і Ганнай, 1930-я гады

валі „ракамі”, а ў другім канцы — „млінарамі”. Назва пэўна выводзіцца ад таго, што першыя многа ракаў лапалі, а астатнія непадалёк млына жылі. Кароў ды авечак чарадой праганялі „Выганам” каля царквы. Гэтая дарога праходзіла пад Пагулянку і вяла ва ўрочышчы „Запіскі”, „Рокітыны”, „Куцькове”, „Ровок” і „Застінкі”. Паралельна праходзіла дарога на „Бураківшчыну” і „Лугі” пад казённым лесам. Кузаўскія пашы знаходзіліся ва ўрочышчах „Поплавец”, „Груд”, „Выямка”, „Рокітыны” і „Лугі”. Жывёлу яшчэ пасвілі ў „Вымытах”, „Гарылях” і „Запісках”. На сенажаці ездзілі пад Кляшчэлі на „Місцёске” (Мястове), Вульку-Тэрахоўскую і Ажарова. Паколькі кузаўскае поле складалі глебы пятага ды шостага класаў, дык сеялі лубін, жыта і грэчку. Апошняй найбольш, ад чаго кузаўцам далі мянушку „грэчкасеі”.

Вось як мінулае ўспамінае 82-гадовая Яўгенія САЛАСЦЮК.

— Кузаўцы няшмат мелі поля. Найбольш участкаў знаходзілася на „Застінках”, „Ракітняму”, „Поплавец”, „Грудові” і „Загаём”. Як пачаўся распродаж маёнтка пана Ажарова, дык і кузаўцы куплялі зямельныя ўчасткі. Адгэтуль захавалася назва ўрочышча „Ажарова”. Зямля тут добрая была, ураджайная. У прыдачу пакупнікам давалі пясчаныя дзялянкі ва ўрочышчы „Каганка” (назва ад даўнейшага ўладальніка Кагачэўскага). Сямён Качук купіў участак на „Ажарове” ад

ты Саўчукоў згарэлі. Нехта агонь зацярушыў. Гэта было ў нядзелю ў час кінасеанса. Усе кінуліся проста з кіно на паратунак. Каб не рускія салдаты, дык дамы маіх дзядзькоў Мікалая і Афанасія Раманчукоў пайшлі б з дымам.

Замуж я выходзіла пры немцах. Было гэта ў 1943 годзе. Пасватаўся аднавясковец Антон Саласцюк. Памятаю, як вяселле згулялі. Вепручка ў лесе забілі, асмалілі і разабралі. Кумпякі і каўбасы рабілі ў хаце. У нядзелю перад шлюбам немцы з вахі зайшлі. Надта мы перапалохаліся. Папрасілі мы жандараў сесці за стол. Гэтыя мне ў падарунку бранзалетку далі, а Антосю — маленькае лостэрка. Пасля пачастунку немцы падзякавалі і сказалі прадаўжаць гасціну.

У цесця, Яна Саласцюка сям’я была не меншая чым наша. Трох сыноў як дубы падрасалі. Рыгор, брат майго Антося, у паравозным дэпо з бацькам працаваў. Граша мелі ўдстаць. Што і раз зямельныя ўчасткі прыкуплялі. Мураваны дом пачалі будаваць. Самі жвір вазілі са свайго поля ды пустакі рабілі. Гэта было ў 1938 годзе. Як прыйшлі саветы, дык цесця з работы ўвольнілі, кулаком яго палічылі. Як я замуж выходзіла, дык з бацькамі адно Антось з сястрой Еўдакіяй жылі. У 1945 годзе я нарадзіла дачку. Паехалі фурманкай у Кляшчэлі да ўводу. У царкве чыталі запаведзь Еўдакіі з Паўлам. Упершыню я даведлася, што мужава сястра замуж выходзіць. Вяселле ціхаюм рыхтавалася, у сакрэце перад аднавяскоўцамі. Пасля шлюбам Еўдакія з Паўлам жылі разам з намі. Затым у Рыгору мураванку перасяліліся. Пакойчык для іх адвялі. Мой Антось працаваў на вадакачцы. Як бацьку рускія застрэлілі, тады ён з работы ўвольніўся. За трагедыю абвінавацілі Паўлаву маці, Пелагею. Яна нахлусіла салдатам, што Ян Саласцюк гэта шкодны багацей. Тыя, не разабраўшыся, у лес адвялі ды застрэлілі...

Абрываецца апавед бабулькі Яўгеніі. Тым самым канчаецца мой успамін пра мінулае Кузавы.

Зараз не пазнаць маёй вёскі, паколькі яна ўжо злучылася з Чаромхай-Станцыяй. Няма ўжо вузкаякалейкі і вадакачкі. На ўспамін адно назва вуліцы Wąskotogowa засталася.

Старэнькія хаткі з „Глупня” заменены новымі на вуліцы Вішнёвай. Ва ўрочышчы „Поплавец” знаходзіцца спартыўны стадыён KS „Kolejarz”. Вуліца ў Кузавае асфальтаваная. Ад сядзібы Рыгора Раманчука па мосцік на рэчцы Нурцы, паабал дарогі, красуюцца шыкарныя дамы. Няма млына Карпінскага. Па „Выгане” кароў ды авечак ужо не праганяюць. Па ўрочышчах „Запіскі”, „Застінкі”, „Лугі”, „Бураківшчына” след прастыў, сасновы лес там парастае. На пясчаных участках Каганкі вырас прыгожы пасёлак з асфальтаванымі вуліцамі і прыгожымі мураванкамі. Адно назвы вуліц: Саснова, Польна, Свяркова, Бжазова ды іншыя, напамінаюць, што калісьці былі тут кусты і шырокае поле.

Уладзімір СІДАРУК

Пісьменнікаў не падзялілі

Размова з Барысом ПЯТРОВІЧАМ, першым намеснікам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі.

— *Зноў чую пра націскі ўлад на Саюз пісьменнікаў Беларусі.*

— Пачалося гэта ад Новага года. Нас хацелі прымусіць падпісаць дамову, у якой мы адмовіліся б ад так званана мемарыяльнага кабінета Максіма Танка і хацелі нам пакінуць два маленькія пакойчыкі ў нашым доме — у Доме літаратараў. Мы, вядома, на гэта не пагаджаемся, і гатовы аддаць усё за гэты кабінет. Мы ведаем іх планы зрабіць там рэстаран. Мы не хацелі б, каб у кабінете, дзе праходзілі сустрэчы пісьменнікаў, які наведвалі самыя вядомыя беларускія і замежныя пісьменнікі, ладзіліся танцы і п'янкі. І таму мы стаім на тым, што гэты кабінет не аддамо. На сёння сітуацыя такая: да ўсіх нашых лістоў, да ўсіх нашых зваротаў, у тым ліку ад пісьменнікаў-ветэранаў, улады не прыслухаліся і прыслалі нам адказы, у тым адказ ад кіраўніка спраў прэзідэнта Праляскоўскага; яны ўсё роўна стаяць на тым, каб мы пакінулі кабінет Танка, каб мы аддалі бібліятэку Саюза пісьменнікаў. А бібліятэка таксама ў нас вялікая каштоўнасць. Налічвае яна больш за 50 тысяч тамоў, з дарчымі надпісамі практычна ўсіх беларускіх пісьменнікаў. Гэта па сённяшнім часе рэчы таксама музейныя — асабліва кнігі якія падарылі Танк, Крапіва, Глебка, Шамякін, Караткевіч, Быкаў... Была такая традыцыя, што калі выходзіла кніга, даравалі яе ў гэту бібліятэку. Нам не тлумачаць, куды пойдзе фонд бібліятэкі; яе хочаць нам проста забраць. Выкінуць бібліятэку, а яе залы зоймуць нейкія фірмы. Таму на апошняй пашыранай Радзе, якая адбылася 25 лютага і на якую прыйшлі яшчэ старэйшыя пісьменнікі, выступілі Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін, Валянцін Тарас і іншыя пісьменнікі, якія прапаноўвалі стаяць на сваім, нават наладжваючы дзяжурствы, не аддаць памяшканні ў ніякім разе, вырашыць праблему нейкім чынам кардынальна. Тое, што нам зараз прапануюць, гэта паўтарэнне сітуацыі з некалькіх гадоў таму, калі забралі нам частку памяшканняў, аб'яцаўшы здаць іх у арэнду, а за кошт грошай, якія будуць атрымлівацца ад фірмаў, аплачваць нашы памяшканні. Такая была дамова, але была яна ў аднабаковым парадку скасавана, і нам зноў пачалі выстаўляць рахункі. Зараз мы прыйдзем на гэтыя 58 метраў, і будзе тое што раней — мы будзем мусілі заплаціць арэндную плату, а ў нас грошай няма, назапасяцца даўгі, якіх мы не можам заплаціць, таму што мы грамадская арганізацыя, якая не мае права працаваць і займацца камерцыйнай дзейнасцю, а як толькі пачнем займацца камерцыйнай дзейнасцю, тады станем неграмадскай арганізацыяй. Такое ў нас заканадаўства на сёння. З аднаго боку — мы не можам мець грошай, з другога — павінны плаціць. Да канца года нарастуць даўгі і скажуць нам аддаць яшчэ адзін пакойчык... І так усё будзе ў нас скара-

Фота МІХАЛА КОСЦЯ

чацца да нічога. Мы вырашылі, што на сёння нам ужо далей няма куды, апошняе, што маем, гэта мемарыяльны пакой Танка, каб Саюз пісьменнікаў застаўся жыць у гэтым доме. Калі здарыцца нешта іншае, можа быць пастаўлены крыж увогуле на існаванні Саюза пісьменнікаў Беларусі, паколькі мы тады губляем юрыдычны адрас; улады можа быць, толькі таго і чакаюць. Ім ужо Саюз пісьменнікаў даўно папярэк горла.

— *А як людзі літаратуры? Трымаюцца цяпер разам?*

— Як ні дзіўна, як ні хацелі падзяліць Саюз пісьменнікаў, адкалоць — то камуністаў, то пралукашэнкаўскую плынь, — гэтага не ўдалося зрабіць. Была ўтворана гарадская пісьменніцкая арганізацыя, за два гады не толькі што не пашырылася яна ні на аднаго члена, а страціла членаў, нават свайго кіраўніка, Паўла Вераб'ева, які ад іх зышоў. Не ўдалося раскалоць Саюз, і вось на пашыранай Радзе пісьменнікі самых розных пакаленняў, самых розных поглядаў казалі пра тое, што трэба стаяць на сваім, дабівацца таго, каб і захаваць Саюз пісьменнікаў, і захаваць яго адным. Далей няма чаго дзяліць. Няма ў нас такой падставы на сёння, на якой маглі б мы падзяліцца. Адна ў нас родная мова, літаратура, культура.

— *Як трымаецца „Дзеяслоў”, які выдаецца ў вашым Доме?*

— Дзякуй Богу! Зараз выйшаў 14 нумар. Першы нумар за новы год гэта падпісны нумар. Нам напрыканцы года ўдалося патрапіць у падпіску на „Белпошту”, і вынікі першай падпіскі выдаліся нам вельмі станоўчыя. Падпісалася ад першага разу каля 500 чалавек. Гэта ў асноўным індывідуальныя падпісчыкі, а я, калі працаваў у „Полымі”, ведаю, што ў самыя лепшыя часы, калі быў наклад 3-5 тысяч, індывідуальных падпісчыкаў больш за 300 не было. У асноўным „Полымя” падпісвалі бібліятэкі школьныя, клубныя, арганіза-

цый. У нас у асноўным індывідуальныя падпісчыкі, таму што была негалосная забарона, але каля сотні бібліятэк падпісаліся. Гэта ў асноўным абласныя бібліятэкі, цэнтральныя, тыя, якія па сваім статусе абязвааны выпісваць усё. Такім чынам на сёння амаль палова накладу „Дзеяслова” ідзе на падпіску, і мы думаем яго павялічыць. Мы гэта ўжо зрабілі б, калі б нас напрыканцы года не выкінулі з кнігарняў, так як і „Архэ”. Таму што мы сапраўды сталі набіраць сілу і папулярнасць, сталі рэальнай альтэрнатывай выданняў дзяржаўнага холдынгу і гэта адчулі ўсе, і такім чынам пазбавілі нас прыблізна каля 300 асобнікаў у кнігарнях, пазбавілі чытачоў магчымасці набыць там „Дзеяслоў”. Усё роўна можна яго дастаць у прыватных распаўсюднікаў, у сядзібе БНФ, у Пэн-цэнтры, ёсць кропкі іншыя, у кнігарнях, якія не належаць да „Белкнігі”, як Акадэмічная кніга, „Беларусь” і іншыя. На сёння творчая сітуацыя стабільная, вялікі запас твораў, толькі друкуй. Калі б была іншая сітуацыя, мы паднатужыліся б крышку і маглі б выдаваць яго раз у месяц, бо раз у два месяцы мала для Беларусі. Усё-такі большасць пісьменнікаў, якія выйшлі з дзяржаўнага выдавецкага холдынгу, сваё слова трымаюць, і многія слова стрымалі — свае творы прапаноўваюць толькі „Дзеяслову”. І Брыль, і Бураўкін, і Гілевіч, і Барадулін і Дранько-Майсюк... Апроч таго мы друкуем маладзейшыя пісьменнікаў, самых цікавых, у кожным нумары — два дэбютанты. Апроч таго ёсць пераклад, друкуем матэрыялы па кіно, па мастацтве. Ад пачатку была выбрана такая схема — друкаваць такія матэрыялы, і няма сярод іх выпадковых. Усе яны там дзеяслоўныя, абсалютна арганічныя.

— *Немагчыма вас купіць у газетных кіёсках. Чаму вам адмовілі ў „Саюздруку”?*

— Нам у „Саюздруку” адмовілі таму, што мы былі як альтэрнатыва

выданням холдынгу, а іх выданні і на той час не былі папулярнымі. Нам казалі, што „кіёскі затавараны” часопісамі і выданнямі, беларускія літаратурныя выданні не карыстаюцца попытам, вялікае спісванне (на 200 асобнікаў „Полымя” спісваных 180) і казалі нам, што не хочаць рызыкаваць і браць „Дзеяслоў” на распаўсюд як новае выданне, каб яно не залежалася. Мы ім казалі, што мы зусім іншае выданне, хоць і новае, але ўжо вядомае, зрабілі шырокую рэкламу, карыстаемся попытам, давайце, паспрабуем — не атрымаецца, дык не атрымаецца. Але нават не схацелі паспрабаваць прадаваць нас у „Саюздруку”. Кнігарні былі ўзялі, часопіс пайшоў, і пайшоў з нарастаючай колькасцю, і гэта было заўважана. Дзяржаве гэта не спадабалася, забаранілі па фармальнай прычыне, з-за ветэранаў, якія паскардзіліся на тое, што ў адным тэксце ёсць нецэнзурная лексіка. У апавяданні Вінцэся Мудрова ў 6 нумары ёсць рускія нецэнзурныя словы, пішацца ў нас першая літарка, далей кропкі, як і прынята ў літаратуры. Але дзіўна было, бо ў „Белкнізе” прадаюцца кнігі рускіх пісьменнікаў, такіх як Сарокін, Пялевін, Ерафеевы Венядзікт і Віктар, і там усе расійскія нецэнзурныя словы пішуцца поўным тэкстам, не скарачваюцца. Усё гэта прадаецца, навязваецца беларускаму чытачу, але тут нашы ўлады цнатліваць сваю не праўдліваюць. А ў выпадку „Дзеяслова” правялі цнатліваць і прыныцыповасць. А ў сапраўднасці не спадабалася не апавяданне Мудрова, таксама вострае, а не спадабаліся публікацыі Васіля Быкава, якія мы друкавалі пачынаючы ад 7 нумара, дзе мы надрукавалі аповесць „Афганец”, у 8 мы друкавалі дзённікі, у 9 — апавяданне „Бутэльчына або прэзідэнт на дрэве”, у 10 — прыпавесць, у 11 — таксама прыпавесць, і дарэчы, творы Быкава будзем друкаваць і надалей, ёсць вялікая эпісталаярная спадчына. Любое слова Быкава цікава. Будзем сёлета друкаваць дзённікі, ёсць яшчэ некалькі недрукаваных твораў. Будзем друкаваць Быкава нягледзячы на нішто.

— *Вы „ходзіце ў народ”.*

— Мусім самі сябе рэкламаваць. Любое слова пра „Дзеяслоў” выкрэсліваецца з выданняў холдынгу і з іншых дзяржаўных выданняў. Можна пачуць аб нас у Радзе Свабода, пачытаць у „Нашай ніве” ці ў „Народнай волі”, але сама надзея — на непасрэдных стасункі з чытачамі. Ездзім на сустрэчы. У апошні час мы пабывалі ва ўсіх абласных цэнтрах, былі і ў Баранавічах, Маладзечне, Жодзіне, Барысаве, Капылі... Па ўсіх гарадах Беларусі ездзім. Дзякуй Богу, сустрэчы яшчэ дазваляюцца, але перашкоды ўжо чынацца. Мы бачым, як чытачы чакаюць беларускага слова, як рады тым сустрэчам, як яны іх абнадзейваюць. Бачым як чытачы трымаюць „Дзеяслоў” у руках, як туляць яго да сэрца, як маці дзіця, у некаторых — слёзы ў вачах. Пашыраем кола падпісчыкаў, бо ёсць яшчэ такія, якія не ведаюць, што ёсць свабоднае літаратурнае слова.

Размаўляла Міра Лукша

Нешта з усяго пачутага ў дзяцінстве запамінаецца на доўгія гады, а прыгадаць забытае дапаможа сайт, на якім месціцца вялікая колькасць дзіцячых казак...

kazka.at.tut.by

Усе мы, як вядома, родам з дзяцінства. Менавіта на гэтую пару жыцця выпадае найбольшая колькасць пачутых добрых казак, баек, песень, загадак і, нават, дражнілак. Нешта з усяго пачутага запамінаецца на доўгія гады, а прыгадаць забытае дапаможа сайт <http://kazka.at.tut.by>. Менавіта тут месціцца вялікая колькасць дзіцячых казак, баек, загадак і іншай прыемнай для дзяцей вуснай творчасці.

Галоўная старонка аформлена даволі нязвычайна. Назва сайта „Казачнік by” напісана двойчы вялікімі літарамі. Паміж гэтымі надпісамі выйскі да рубрык, якія названы адпаведна тэматыцы.

Першая — „Казкі”. Калі клікнуць на яе, адразу трапляем на не вельмі багата аздобленую старонку, падзеленую на дзве часткі. У першай частцы падаецца пералік беларускіх казак, у другой — замежных. Беларускіх, трэба адзначыць, значна больш, але, здаецца, гэта далёка не поўны спіс. У замежных казкі занесены пакуль толькі дзве — ірландская і чэшская. Апошняя, дарэчы, апынулася там з нядаўнім абнаўленнем, з чаго сведчыць, што распрацоўшчыкі доўгі час не надта клапаціліся аб змястоўным і рэгулярным напавненні свайго сайта. З кожнай старонкі можна лёгка перайсці на іншыя, бо выйскі да іх месціцца як унізе, так і ўверсе выяўлення.

Наступная рубрыка — „Байкі”. Яна амаль падобная на папярэднюю, з адным толькі выключэннем — пералік у абедзвюх частках яшчэ меншы. У спісе замежных баек месціцца толькі адна, чамусьці, зноў ірландская. Але гэта, зразумела, не змяняе вартасць „баечнай” старонкі.

Вельмі цікавай падаецца рубрыка „Забаўкі”. Тут змешчаны не толькі тэкст, але і апісанне дзеянняў дарослага пры расповедзе той ці іншай

забаўкі дзіцяці. Больш таго падаюцца некалькі варыянтаў адной і той жа забаўкі, запісаныя ў розных мясцінах, як, напрыклад, „Сарока дзецям кашу варыла”.

Аб тым, якія песні трэба спяваць, каб дзіця заснула, распавядаецца на старонцы „Калыханка”. Тут таксама да некаторых калыханак месціцца па два, і нават, па тры вершаваныя варыянты. Цікава, што адрозніваюцца яны не толькі па змесце, але і па памеры.

Рубрыка „Загадкі” не надта багатая. Усяго некалькі загадак надрукаваных на шэрым фоне выяўлення. Аднак падаецца невялікі спіс літаратуры, адкуль яны былі ўзяты. Таму зацікаўленыя асобы могуць пашукаць гэтыя кніжкі і знайсці для сябе большую колькасць карысных для дзяцей вусных забаўлялак.

„Дражнілкі” — вельмі смешная рубрыка. Пошук рыфмаваных слоў у дзяцінстве прыводзіў да ўзнікнення мянушак, часам крыўдных, а часам нейтральных. Нейкія варыянты з іх пададзены на згаданай старонцы. Праўда, не зусім зразумела, навошта ўвогуле існуе тут гэтая рубрыка, бо наўрад ці дарослыя будуць называць сваіх дзяцей па мянушках ці вучыць іх дражніцца.

Вельмі багатая па змесце старонкі пад назвамі „Лічылкі” і „Скарагаворкі”. Дарэчы, апошнія ўдала вымавіць далёка не кожны, але для кожнага будзе варта паспрабаваць на прыткасць свой моўны апарат.

Ну і нарэшце рубрыка „Аб праекце”. Аўтар Руслан Равяка піша: „Ведаю на ўласным досведзе, як не хапае маладым мамкам і таткам ведання простых слоў беларускіх калыханак. На жаль, большасць нашых бацькоў не перадалі нам той чароўнай спадчыны, на якой яны выгадаліся некалі самі”.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Самых значных поспехаў для Беларусі дасягнуў ураджэнец Мінска Алег Караваяў, які быў чэмпіёнам свету ў 1958 і 1961 гг., пераможцам алімпійскіх гульняў 1960 года...

Беларусь, беларусы...

Чэмпіёны дывана

Грэцка-рымская барацьба мае ў Беларусі ўстойлівыя традыцыі. Зарадзіўся гэты від адзінаборства ў далёкай старажытнасці, а ў выгледзе падобным на цяперашні сфармаваўся ў канцы XIX стагоддзя ў Францыі. У нашай краіне аналагічны від здавён называўся „барацьба на крыжы”. А ў новы час, у 1914 годзе, у Мінску быў праведзены першы чэмпіянат горада паміж атлетамі-аматарамі.

Бадай што самых значных поспехаў для Беларусі дасягнуў ураджэнец Мінска Алег Караваяў, які быў чэмпіёнам свету ў 1958 і 1961 гг., пераможцам алімпійскіх гульняў 1960 года. Пасля сканчэння кар’еры Караваяў не знайшоў свайго месца ў жыцці. Разам з бацькам і братам хварэў на алкагалізм, жыў у нейкай былой гімнастыцы і памёр пры загадкавых абставінах у 42-гадовым узросце.

Цікава, што ў канцы пяцідзесятых-шасцідзесятых у Беларусі сфармавалася цэлая група трэнераў — яўрэяў па нацыянальнасці — Міхаіл (сапраўднае імя Міхаэл) Мірскі, Міхаіл Шапіра, Міхаіл Сіндэр. Іх энтузіязм (згадаем яшчэ трэнера Караваява Іосіфа Аборскага) узгадаваў цэлую плеяду выдатных барцоў — Іван Каршуноў, Сямён Залускі, Віталь Жыцянін, Мікалай Чучалаў (апошні пазней сам стаў вядомым трэнерам і арбітрам, працуе на карысць беларускага спорту і зараз).

На пачатку 1970-х гадоў узышла зорка Уладзіміра Зубкова, які чатыры разы станавіўся чэмпіёнам свету. У гэты перыяд вызначыліся таксама Леанід Ліберман, Анатоль Зяленка, Уладзімір Сусіч. Яшчэ праз дзесяцігоддзе вышэйшых дасягненняў стаў дабівацца віцэблянін

Ігар Каныгін; на яго асабістым рахунку — два тытулы мацнейшага ў свеце і чатыры залатыя медалі еўрапейскіх першынстваў. А на мажорскай алімпіядзе 1980 года Каныгін стаў срэбным прызёрам. У 1988 годзе золата Беларусі на летняй алімпіядзе прынес Камандар Маджыдаў (далей прадстаўнікі нашай краіны здабывалі лаўры на ўсіх наступных алімпійскіх гульнях). Маджыдаў нарадзіўся ў Азербайджане, вельмі доўгі час выступаў за Беларусь, потым быў галоўным трэнерам нашай дружыны, а апошні час працуе генеральным настаўнікам зборнай Турцыі.

На мяжы суверэнітэту Беларусі лідэрам беларускай дружыны быў Сяргей Дземішкewіч — уладальнік Кубка свету 1988 года, чэмпіён планеты ў 1991 і 1993 гадах. На алімпійскіх гульнях 1992 года ён заваяваў бронзу. Далейшы пералік алімпійскіх прызёраў: Аляксандр Паўлаў — срэбра (1996) — першы суверэнны медаль на летніх гульнях для краіны, Сяргей Ліштван — срэбра (1996), Валеры Цыленць — бронза (1996), Дзмітры Дзямбёлка — бронза (2000), Вячаслаў Макаранка — бронза (2004). Вельмі плённа ў 1990-ыя гады працавала школа класічнай барацьбы на Гродзеншчыне. Так Паўлаў, хоць і нарадзіўся ў Калінінградзе, вырас у Гродне, Цыленць — лідскі выхаванец. Зараз поспехаў у гродзенцаў паменела, найлепш у краіне працуе хіба гомельская школа. А сама грэцка-рымская барацьба перажывае ў свеце крызіс у сэнсе відовішчнасці — часцяком на дыванах дамінуе прагматычны спосаб дасягнення перамогі. Да таго ж вельмі часта мяняюцца правілы, скараціўся час барукання, што змяняе інтрыгу.

Уладзімір Хільмановіч

Быкаў належыць усяму народу

Сяргей Законнікаў (Саюз беларускіх пісьменнікаў): Калі зараз гаворыць пра ўплыў творчасці самой асобы Васіля Уладзіміравіча Быкава на наша беларускае грамадства, то яго нельга перацаніць, яно вельмі вялікае. Па-першае, усе непублікаваныя творы Быкава зараз пастаянна друкуюцца ў незалежным часопісе „Дзеяслоў”, які сумелі арганізаваць нашы маладыя літаратары. У ім друкуюцца найлепшыя літаратурныя творы, якія ствараюцца зараз. Канешне ж, часопіс „Дзеяслоў” шмат увагі адводзіць творчасці Быкава. Там надрукавана вельмі шмат непублікаваных твораў Быкава, прытчаў і апавяданняў. З маёй прадмовы надрукавана апавяданне „Бутэльчына, або прэзідэнт на дрэве”. Гэтыя творы карыстаюцца асаблівай папулярнасцю ў моладзі. Чытаюць „Дзеяслоў” людзі розных пакаленняў.

Слова Быкава вельмі каштоўнае для кожнага беларуса па той прычыне, што адбылося грандыёзнае пахаванне, якога ў Беларусі яшчэ не было. За тры гадзіны ў Доме літаратара каля труны Васіля Уладзіміравіча прайшло больш чым 50 тысяч чалавек. Гэта былі людзі, якія прыехалі з усяй рэспублікі. Самі дабіраліся, на машынах, проста на рэйсавых аўтобусах. Усе ехалі развітацца з Васілём

Уладзіміравічам. Там былі і ветэраны, і бабулькі сівыя, і маці з маленькімі дзеткамі на руках. І калі ўлады хацелі зганьбіць пахаванне, казалі, што пахаванне кепска адбылося. А ўлады ад пахавання адмовіліся, хаця была створана дзяржаўная камісія па пахаванні — яны адмовіліся займацца пахаваннем такога вялікага чалавека. Мы гэту справу ўзялі ў свае рукі і ўсё-такі дастойна, годна пахавалі слаўнага нашага Васіля Уладзіміравіча.

Але пасля пахавання, вось калі пачалося ізноў пэцканне ягонага імя, значыць, нападкі на тое, што пахаванне не адбылося так як трэба, што зацягнулі яго, я выступіў у газету „Народная Воля” з артыкулам „Васіль Быкаў належыць усяму народу”. Нельга Васіля Быкава ўладам прысабечваць сабе. Як ён быў жывы, то яго вытурвалі з радзімы, а як толькі памёр, то захацелі славу Быкава, ягоную папулярнасць у свеце прысоіць. Гэта не ўдалося. Я напісаў, што Васіль Быкаў належыць усяму народу. Ён належыць і тым ветэранам, і тым сівым бабулькам, і малышам, і нашай моладзі — усім-усім, таму што на сёння без творчасці Васіля Быкава я проста не ўяўляю не то што літаратуру — я не ўяўляю проста існавання Беларусі. І пакуль будзе пад гэтым сонцам зямля,

а на гэтай зямлі будзе Беларусь, да той пары Быкаў будзе з народам. Народ будзе яго помніць і будзе перачытваць ягоныя творы.

Чэслаў Сэнюх на пытанне чаму кніжкі, якія Быкаў пісаў у пазнейшым перыядзе і якія краналі перыяд сталінізму, не выдаваліся на польскай мове, хаця гэтая тэма ў Польшчы ў даны момант таксама папулярная, адказаў наступным чынам:

— Гэтая справа таксама не такая адназначная, як нам здаецца. Сапраўды, вы правы, калі гаворыце аб тым, што Быкаў спыраўся на вопыт свайго народа вынесены з самага страшнага сталінскага перыяду. Тады ён напісаў аповесць „Аблава”, якую я меў прыемнасць і гонар перакладаць і якая сапраўды выйшла друкам у 1991 г., але толькі ў часопісе „Literatura na Świecie” і то няпоўнасю. І гэта было б усё. Потым я пераклаў некалькі апавяданняў, але няма так, каб яны выйшлі ў паасобных кніжках. На жаль, спрацоўвае тут той жа самы механізм: менавіта з дня на дзень падае зацікаўленне палякаў беларускай дзяржавай і народам з-за ягонай абыякавасці. Дзяржава не ўмее захаваць сваю незалежнасць, якая палякам з’яўляецца самай важнай справай, не ўмее бараніць сваю суверэннасць і мову. Хаця нельга сказаць, што беларусы не абараняюць сваю мову. У любым выпадку гэтая нацыянальная абыякавасць выклікае ў сярэдняга паляка, сярэдняга чытача кніжкі свайго роду непрыемнае пачуццё ад гэтай сітуацыі. І гэта на маю думку з’яўляецца асноўнай крыніцай таго, што выдавецтвы і выдаўцы не цікавяцца таварам, які ў Польшчы не мае купца.

Спадар Сэнюх, калі яго запыталі пра захаванне, якія ён рабіў каб выдаць недрукаваныя ў Польшчы кніжкі Быкава ў яго перакладзе, сказаў:

— Не хачу наракаць і скардзіцца. Гэта не так, што выдавецтвы не ведаюць, што ёсць такія перакладчыкі, што ў яго многа перакладаў ужо гатовых. Але па многіх знаках на небе і зямлі звычайны чалавек бойдзё да вываду дзе яго месца і што распіхвацца няма сэнсу. Я ўвесь час мару, што скончыцца тая эпоха, што скончыцца той фатальны персанальны эксперымент, якія выклікаюць адмоўнае стаўленне да беларускай дзяржавы. Спадзяюся, што яна неўзабаве скончыцца і пачнецца размова аб неабходнасці рэабілітацыі беларускай культуры і літаратуры ў вачах польскага чытача. Такія мерапрыемствы, як „Дні Васіля Быкава”, садзейнічаюць папулярнасці тэмы, але гэта не абазначае, што яны раптоўна адмяняць сітуацыю ў маштабе краіны, усяго польскага кніжнага і выдавецкага рынку. Гэта не простая справа. Але паўтараю яшчэ раз, што калі скончыцца гэты фатальны персанальны эксперымент, справа зацікаўлення палякаў беларускай літаратурай мае шанцы заіснаваць.

Тамаш СУЛІМА

Зрабілі ў Беразове пэгеэр

У шасцідзсятых гады ў Новым Беразове пачало арганізавацца Дзяржаўнае сельскагаспадарчае прадпрыемства (пэгеэр). Цяпер цяжка даць адказ на пытанне, чаму партыйныя ўлады, бо такія тады рашалі ўсе найважнейшыя справы, вырашылі арганізаваць пэгеэр менавіта ў Новым Беразове. Раней у суседніх вёсках таксама ствараліся калгасы, якія пасля былі ліквідаваны. Аднак там не рашыліся арганізаваць вялікага дзяржаўнага сельскагаспадарчага прадпрыемства. Новаствораны ў Беразове пэгеэр пачаў абрабляць навакольную зямлю, якая была дзяржаўнай уласнасцю. Магчыма, што ў Беразове больш моладзі рашылася выехаць у гарады і састарэлыя сяляне рашыліся перадаць зямлю на дзяржаўную ўласнасць за пенсію. Частку маёмасці пэгеэра састаўляла поле забаранае прыватнаму прыходу ў Беразове.

Дзяржаўнае сельскагаспадарчае прадпрыемства пачало арганізавацца з будовы жыллёвых дамоў для працаўнікоў. Спачатку на працу ў пэгеэр пачалі прымаць беларусаў з навакольных вёсак, якія па асабістых прычынах не маглі астацца дома. Да іх далучаліся прыватнаўладныя выхадцы з больш аддаленых вёсак, якія працавалі раней у пэгеэрах на поўначы Польшчы. Хацелі яны жыць у сваім асяроддзі, бліжэй бацькоўскіх дамоў. Сярод работнікаў пэгеэра толькі адзінкі былі польскай нацыянальнасці, якія хутка прыстасоўваліся да мясцовай культуры.

Тагачасныя ўлады забралі ў гаспадароў Новага Беразова якаснае поле, якое знаходзілася побач пэгеэраўскіх будынкаў. Іх уладальнікі атрымалі ўчасткі раскінутыя па тых месцах, дзе раней поле было перададзена ў дзяржаўнае ўладанне.

— У нас амаль уся зямля была распаложана непадалёк ад дома. Для пэгеэра забралі добрае поле. Узамен мы атрымалі зямлю ў 5 кавалках. У адным месцы было пясчанае поле, а на іншых палетках часткова вымакала збожжа, — кажа Марыя Мароз. Іншыя гаспада-

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Ад пэгеэра астатлія жыллёвыя дамы і блёк

ры, якім памяншалі поле па прычыне арганізавання пэгеэра, таксама былі незадаволены новымі рашэннямі. Аднак тады людзі адкрыта не даходзілі сваіх правоў.

— Пэгеэр у Беразове атрымліваў вялікае дафінасананне з дзяржаўнага бюджэту. Хутка мяняліся ў ім трактары, камбайны і іншыя сельскагаспадарчыя машыны, якія пасля на аўкцыёнах адкуплялі гаспадары. За сельскагаспадарчымі работамі наглядалі адукаваныя заатэхнікі і таму плёны былі добрымі. Да добрага ўраджаю спрычыняліся вялікая колькасць мінеральных угнаенняў і сродкаў аховы расліннасці, — кажа Рыгор Мароз з Беразова. — Спачатку збожжа ў пэгеэры жалі снапавязалкамі і малацілі малатарнямі. Пасля пачалі масава карыстацца камбайнамі.

У абары, якая раней была збудаваная на патрэбы калгаса, працаўнікі пэгеэра пачалі гадаваць кароў малочнай нідэрландскай пароды. З часам пэгеэр пачаў абрабляць што-раз больш зямлі ў навакольных вёсках — Шастакове, Чыжах, Ракавічах і Блішчызне.

Гаспадары Новага Беразова ўжо

ў канцы шасцідзсятых гадоў пачалі купляць трактары. Аднак найбольш сельскагаспадарчай тэхнікі купілі ў сямідзсятых і васьмідзсятых гады. Многія рашыліся будаваць вялікія дамы і мураваныя хлявы. Некалькі гаспадароў тагачасныя ўлады намовілі на будову абораў і гадоўлю кароў. На якасных землях жыхары Беразова найчасцей селялі пшаніцу. Пасля модным стала вырошчванне рапсу і лёну, якіх прадукцыя давала вялікі прыбытак. Індывідуальныя гаспадары з Новага Беразова былі аднымі з першых у Гайнаўскай гміне, якія адставілі снапавязалкі і пачалі ўсё збожжа малаціць камбайнамі. Магчыма, што на гэты прагрэс паўздзенічаў мясцовы пэгеэр, які камбайнамі рабіў паслугі таксама на індывідуальных палях. Мода на адукацыю і выезды на пастаяннае жыхарства ў гарады пакінулі адмоўныя паслядоўнасці ў Беразове. У васьмідзсятых гады толькі невялікая колькасць маладых рашылася астацца на вёсцы і звязаць сваю будучыню з сельскай гаспадаркай. У многіх дамах астатліся жыць пенсіянеры, а некаторыя зусім апусцелі.

Вясковы сход

У пачатках лютага ў Чаромхаўскай гміне штогод у салэцтвах праводзіцца вясковы сход. Сягодня, напрыклад, сход у Кузаве прайшоў 8 лютага. У сустрэчы ўдзельнічалі вайт і скарбнік гміны, функцыянеры пагранічнай стражы і прадстаўнік павятовага Агенцтва рэструктурызацыі і мадэрнізацыі сельскай гаспадаркі. Гасцей прывітаў солтыс Раман Бішчук, які перадаў слова Міхалу Врублеўскаму. Вайт пазнаёміў прысутных з рэалізацыяй задач у мі-

нулым годзе. Аб бюджэце на гэты год і інвестыцыйных планах гаварыла скарбнік Міраслава Кандрацкая-Найбук. У час дыскусіі жыхары Кузавы цікавіліся планам выканання падаходнага падатку, якімі крытэрыямі кіруецца Управа гміны пры назначанні сацыяльнай дапамогі ды хто з аднавяскоўцаў такой дапамогай карыстаецца. Удзельнікі дыскусіі прапанавалі, каб прозвішчы такіх асоб абнародаваць. У адказ вайт заявіў, што гэта немагчыма, паколькі парушаўся б закон аб персанальных даных. Прыкмеціў, аднак, што ў выпадку прызнання селяніну ільготы

ў падатках на суму больш ста злотых, прозвішчы змяшчаюцца на дошцы аб'яў. З Кузавы, напрыклад, паступіла адна заява і падатак на 237,60 зл. быў адменены. Такую ільготу селяніну гміна прызначыла трэці год запар. У далейшай дыскусіі ставілася справа бяздомных сабак, адсутнасць у гміне асенізацыйнай цыстэрны для вывазу нечыстотаў з септыкаў і рамонт вясковай святліцы. Вайт растлумачыў, што наконт сабак неаднойчы тэлефанаваў у прытулак для звярыны ў Беласток, каб прыехалі і вылапалі, але адмаўляліся, бо няма дзе трымаць сабак. Справа асе-

Пасля палітычных і гаспадарчых перамен у Польшчы ў пачатку дзевяностых гадоў складана стала весці сельскагаспадарчую дзейнасць. Першымі банкрутамі сталі пэгеэры, якія ўзялі вялікія крэдыты. Хаця пэгеэр у Новым Беразове ператрываў першыя гады пасля рэформы, аднак мусіў здацца. Калі банкі адмовіліся даваць чарговыя крэдыты, сельскагаспадарчае прадпрыемства абанкруцілася.

Частка пэгеэраўскіх трактароў і сельскагаспадарчых машын была прададзена яшчэ да банкруцтва. Пасля прадалі статак кароў. Усе апошнія гаспадарчыя будынкі разам з астаўшайся тэхнікай купіў Станіслаў Айдана. Набыў ён вялікую колькасць поля, што засталася ад ліквідацыі пэгеэра. У арэнду ўзяў таксама зямлю ў Беразове і навакольных вёсках. Спадар Айдана пачаў вырошчваць збожжа. У пэгеэраўскай абары пачаў гадаваць свіней. Пасля пры дапамозе крэдытаў збудаванне велізарнага свінарніка, у якім масава пачаў гадаваць свіней. Калі прадукцыя свініны стала малапрыбыткавай, амаль не абанкруціўся. Зараз кан'юнктура ў прадукцыі свініны паправілася і пасляпэгеэраўскай гаспадар раскручвае сваю сельскагаспадарчую дзейнасць. Здолеў выратаваць сваю гаспадарку дзякуючы індывідуальнаму спосабу гаспадарання, які патрабуе невялікіх коштаў на дзейнасць.

У Новым Беразове да новай рэчаіснасці ў сельскай гаспадарцы прыстасаваліся малодшыя гаспадары. Адно паставілі на гадоўлю кароў і ўласную прадукцыю для іх корму. Іншыя інвестуюць у раслінную вытворчасць. Самым вялікім вытворцам малака з'яўляецца Уладзімір Анджэюк, які гадуе каля пяцідзсяткі штук быдла. У выпадку Новага Беразова індывідуальнае гаспадаранне аказалася лепшым ад калектыўнага. Дае яно вялікія магчымасці хуткага прыстасавання да новых умоў дзейнасці.

Паколькі Беразова знаходзіцца непадалёк ад Гайнаўкі, дамы ў вёсцы пачалі купляць прадстаўнікі гайнаўскай інтэлігенцыі і прыстасоўваць іх на свае жыллёвыя патрэбы. Зараз побач гаспадароў жывуць лектары і настаўнікі.

Аляксей МАРОЗ

Ніва
ТЫДНІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Наклад: 1 914 egz.

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Вапа.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.

Internet: <http://niva.iig.pl/>

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.

Сакратар рэд.: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.

Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenumeratę na III kwartał 2005 r. upływa 5 czerwca 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na III kwartał 2005 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 6812401053111100000430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

(УС)

Канферэнцыя**Польшча — Беларусь***(Беларускае аб'яднанне студэнтаў і Незалежнае згуртаванне студэнтаў)***17 сакавіка 2005 г. (чацвер)**

17.00 — прэзентацыя фільмаў прысвечаных беларускай тэматыцы — Студэнцкі клуб „Гвінт” (Беластоцкі політэхнічны інстытут).

20.00 — „Фольк на два галасы” — Студэнцкі клуб „Гвінт” (Беластоцкі політэхнічны інстытут). Дыскатка з беларускай і ірландскай музыкай. Дыджэй Сагооп. Уступ — 2 зл.

18 сакавіка 2005 г. (пятніца) — Універсітэт у Беластоку, Універсітэцкі пляц, 1.

12.00 — урачыстае адкрыццё канферэнцыі.

12.30 — „Быць беларусам, гэта абазначае...” — даклад празаіка, эсэіста, беларускага дзеяча Сакрата Яновіча.

14.00 — перапынак

14.15 — прэзентацыя забароненага ў Беларусі кароткаметражнага дакументальнага фільма „Васіль Быкаў. Вяртанне”. Фільм быў зняты ў чэрвені 2003 года падчас цырымоніі развітання і пахавання В. Быкава ў Мінску. Пасля фільма — сустрэча з рэжысёрам Віктарам Корзунам.

15.15 — выступленне прадстаўнікоў навуковага гуртка з Вышэйшай школы дзяржаўнай адміністрацыі і студэнтаў з Беларусі.

15.45 — перапынак

16.00 — дыскусія „Беларускія арганізацыі ў Польшчы”. Вядучы — Яўген Вапа.

17.00 — „Басовішча” — прэзентацыя рэпартажаў аб канцэртах арганізаваных Беларускай аб'яднаннем студэнтаў.

20.00 — „Вечар з бардам” — Каця Камоцкая — кафэ „Кабарэ”, вул. Кілінскага, 13.

19 сакавіка 2005 г. (субота)

Актавы зал Універсітэта ў Беластоку, Універсітэцкі пляц, 1.

10.30 — адкрыццё фотавыставы „Праект Беларусь”, Павел Гжэсь.

10.45 — даклад Яўгена Мірановіча „Навейшая гісторыя”.

11.30 — прэзентацыя фільма „Пагоня за праўдай”, рэжысёр — Юры Каліна.

12.30 — „Аранжавая рэвалюцыя ў Беларусі”. Докладчыкі — Станіслаў Шушкевіч — былы старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Павал Мажэйка — апазіцыйны журналіст.

13.45 — перапынак

14.00 — прэзентацыя фільма „Аранжавая рэвалюцыя”.

14.30 — публічная дыскусія „Што з гэтай Беларуссю?” з удзелам прыхільнікаў сённяшняй улады і апазіцыі. Размова будзе засяроджвацца вакол такіх пытанняў як няўрадавыя арганізацыі, СМІ і іх незалежнасць, бізнес, культура. Вядучыя — Станіслаў Шушкевіч, Павал Мажэйка, Алег Латышонак.

20 сакавіка 2005 г. (нядзеля) — прэс-канферэнцыя

11.00 — агульнапольская прэс-канферэнцыя, падпісанне пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Незалежным аб'яднаннем студэнтаў і Беларускай аб'яднаннем студэнтаў.

21 сакавіка 2005 г. (панядзелак)

12.00 — дэманстрацыя пад Генеральным консульствам РБ у Беластоку.

17.00 — канцэртны дзень „Памост” — Студэнцкі клуб „Гвінт” (Беластоцкі політэхнічны інстытут). Уступ — 2 зл. Прыбытак ад канцэрта будзе прызначаны на дапамогу студэнтам з Беларусі. Выступаць калектывы „Бяз назвы”, „Сыдана”, „Індыга”, „Romidor/OFF”, „PIMA”.

З а п р а ш э н ь н е

Беларускі Самаўрадавы Форум і Беларускае Саюзу Польшчы сардэчна запрашаюць на святкаванне 87 гадавіны абвешчання Беларускай Народнай Рэспублікі. Святкаванні адбудуцца 20 сакавіка (нядзеля) а 13 гадзіне ў Гайнаўскім доме культуры, вул. Беластоцкая, 1, Гайнаўка. Уступ бясплатны.

Цэнтр прамоцыі рэгіёна ў Гайнаўцы запрашае...

... на сустрэчу з Ганнай Кандрацук-Свярубскай, журналісткай „Нівы”. Сустрэча будзе прысвечана беларускаму кампазітару Яну Тарасевічу (1893-1961). У праграме — прэзентацыя кніжкі „Wstrong Tarasiewicz” і фільм пра музыканта.

Сустрэча адбудзецца 25 сакавіка 2005 г. у 18 гадзін.

Афарызмы Ладзіка Майніча

Заваяваць жанчыну намнога прасцей, чым пасыла яе ўтрымаць.

Недаступная жанчына як высокая гара: узсыці складана, а зьлезці потым яшчэ цяжэй.

З усіх асобаў жаночага роду найбольш запамінаюцца дзевы: першая жанчына й тая, што прыходзіць з касой.

Жанчыны не ўспрымаюць гумару, калі жарты датычаць іх знешнасці.

Мала знайсці ключ ад сэрца жанчыны — трэба яшчэ патрапіць у шчыліну замка.

Нават жаночыя манекены падманваюць.

Жанчына — гэта сама забытаны жанр творчасці.

Залаты век для дзяўчыны — 18 год: усё ўжо можна й усяго яшчэ хочацца.

Адгаданка

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42								

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — прыказку.

1. вельмі непрыемнае пачуццё, гадасць = 10 _ 11 _ 20 _ 14 _ 13 _ ;

2. разлучэнне, адрывае = 38 _ 30 _ 25 _ 31 _ 32 _ ;

3. жаклівы марскі драпежнік = 7 _ 19 _ 18 _ 33 _ 34 _ ;

4. гудзенне = 1 _ 2 _ 8 _ ;

5. лёс = 22 _ 12 _ 28 _ 24 _ ;

6. маці Каіна = 6 _ 17 _ 16 _ ;

7. травяністая расліна сямейства бабовых, якая высяваецца для ўгнаення глебы і на корм жывёле = 41 _ 40 _ 39 _ 42 _ 9 _ ;

8. апрацаванае пад сяўбу або засеянае поле, з якога вырасталі загалюкі беларускіх газет = 15 _ 29 _ 23 _ 21 _ ;

9. вялікая афрыканская рака = 5 _ 4 _ 3 _ ;

10. крамлёўскі сябра Лукашэнкі і Буша = 35 _ 27 _ 36 _ 37 _ 26 _ ;

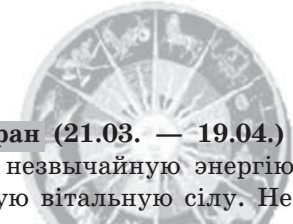
Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 6 нумара

Дзея, замак, зуб, код, неба, ом, сені, туз, цыцка, шыба, явар.

Рашэнне: **Як зіма без марозу, так зіма без шкоды не абдуцца.**

Кніжную ўзнагароду высылаем Лукашу Пацэвічу з Беластока.

20.03 — 26.03

Баран (21.03. — 19.04.) Будзеш мець незвычайную энергію і аграмадную вітальную сілу. Не будзеш наракаць на вяснову стому! Для прафесійнай амбіцыі можаш усё паставіць на адну карту! Будзеш такі рамантычны, як ніхто цябе нават і не падазраваў.

Бык (20.04. — 20.05.) Пераход планетоіда Весты (25.03.) у твой знак дазволіць зрабіць табе вялікія змены, рашыцца на важныя справы, з якімі доўга ты чакаў. Аслабленне і горшае самаадчуванне. Усе справы зладзяцца пасля 25.03.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Будзь больш эластычны і не пераймайся тым, чаго і так не ў змозе змяніць. У фінансах найгоршы час ужо мінуў. Можаш дайсці да вываду, што марнуеш свой талент пасвячаючыся чамусьці малавартаму. Не заяўляй усяму свету пра новую ідэю на жыццё. Некаторыя знаёмыя адвернуцца ад цябе. Адкрыеш нанова свайго партнёра.

Рак (22.06. — 22.07.) Стартуй з новымі праектамі, паспяхова завяршы тое, што доўга цягнуцца. Замест рабіць сваё, будзеш старацца спадабацца іншым (няшмат зробіш). У поўню Месяца (25.03.) адмоўныя адносіны з атачэннем, расчараванні ў фліртах і патаемных раманах.

Леў (23.07. — 22.08.) 21 — 25.03. — важныя кампрамісныя, а не насільныя развязкі. Некаторыя людзі будуць думаць, што хочаш іх прынізіць. Пазнаёмішся з цікавымі людзьмі, і ты таксама зробіш уражанне.

Дзева (23.08. — 22.09.) Твае праблемы са зрокам (бачыш калоду ў ваках іншага) могуць мець рэальны маштаб — наведай акуліста. Некаторыя справы паблытаюцца, ад чагосьці трэба будзе часова адмовіцца.

Шалі (23.09. — 22.10.) Найлепшы час на каханне — 23 — 27.03. Інтэнсіўны росквіт партнёрскіх сувязей. Старыя Шалі могуць сустрэць сваё старое каханне. Не прастудзіся.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) Не абвінавачвай каханай асобы беспадстаўна! Гвалтоўныя сваркі, магчымыя расстанні. Эфектыўная праца ў адзіночку. Шчасце спрыяе адважным і знаходлівым.

Стралец (22.11. — 21.12.) Поўня Месяца ў знаку Шаляў дазволіць табе ясна акрэсліць сапраўдныя жыццёвыя мэты, асабліва тыя, што прыносяць радасць і пачуццё здзяйснення. Навучыся ашчаджаць, бо можаш шмат страціць.

Казярог (22.12. — 19.01.) Менш энергіі, чым заўсёды. Магчыма падзарабіць. Лад у сям'і. Шанс умацніць сваё прафесійнае становішча, старацца за павышэнне (твае веды і досвед ушануюцца).

Вадалей (20.01. — 18.02.) Марс дадасць табе адвагі і спрыту, калі возьмешся за афармленне цяжкіх спраў. Не дайся вывесці з нерваў. Ахвота кінуцца ў пакупкі. Зважай на інтэрыгаванні.

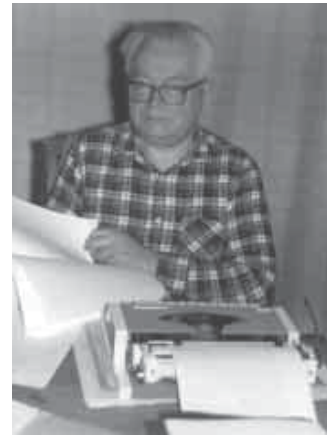
Рыбы (19.02. — 19.03) Параздумвай над сваім жыццём і мэтамі. Знакаміты час пачаць новыя інтарэсы. На працы ёсць асобы, якія ахвотна падкапалі б твой аўтарытэт. Можаш зацікавіцца прапановай занятку іншага чым твая пастаянная праца.

Агата Арлянская

Ліва

В І Н Ш У Е

Нарадзіўся 23 сакавіка 1925 г. у вёсцы Мора пад Гайнаўкай. Вучыўся ў беларускіх сярэдніх школах у Гайнаўцы і ў Бельску-Падляшскім. Закончыў Акадэмію палітычных навук у Варшаве (1951), Адноўленне журналістыкі (1955) і Кафедру беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта (1969)

Адначасова працаваў у Польскім агенцтве друку (1947), Інстытуце грамадскіх навук у Варшаве (1948-1956). У 1957 г. быў журналістам „Нівы”, у 1958-1960 гадах — сакратаром Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Беластоку. Вярнуўшыся ў Варшаву, працаваў старшым рэдактарам у Выдавецтве „Książka i Wiedza” (1961-1988). Быў адначасова працаўніком Галоўнага праўлення адказным за працу Варшаўскага аддзела БГКТ. Вёў клубную працу, бібліятэку, арганізаваў культурную дзейнасць. У 1983 г. быў працаўніком Польскай рэдакцыі Выдавецтва „Прогресс” у Маскве, камандзіраваны Выдавецтвам „Książka i Wiedza”.

У 1988 годзе перайшоў на пенсію і выехаў у Беласток, дзе заснаваў сям’ю і жыве да сёння.

Віктар Швед вельмі многа працуе грамадска. Належыць ён да тых людзей, якія марылі аб беларускай арганізацыі. Ён — адзін з нямногіх заснавальнікаў беларускага руху ў Польшчы. У 1955 г. належаў да Гуртка беларускай моладзі, які існаваў пры Рускім культурна-асветным таварыстве ў Варшаве. Быў адным з заснавальнікаў Варшаўскага аддзела БГКТ у 1956 г. Як актыўны член арганізацыі ад імя Галоўнага праўлення ўваходзіў ён у састаў Агульнапольскага камітэта абароны міру. У 1957 годзе быў дэлегатом на VI Фестываль моладзі і студэнтаў у Маскве, дзе адначасова з’яўляўся прадстаўніком „Нівы” і дасылаў карэспандэнцыі ў рэдакцыю.

У 1958-1969 і 1976-1988 гадах быў членам ГП БГКТ, у 1958-1960 гадах — яго адказным сакратаром, а ў 1984-1988 гадах — членам Прэзідыума, з’яўляўся таксама членам розных камісій БГКТ.

На Беласточчыне, аднак, Віктар Швед найбольш вядомы як беларускі паэт, суарганізатар Беларускага літаратурнага аб’яднання „Белавежа” ў 1958 годзе і шматгадовы яго старшыня, член Саюза польскіх літаратараў і член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яго вершы ўвесь час друкуюцца на старонках „Нівы” і „Зоркі”, дзе мае пастаянную рубрыку „Вершы Віктара Шведа”. Паводле бібліяграфіі, паявілася дагэтуль у „Ніве” 2 500 вершаў паэта, са зразумелай перавагай — вершаў для дзяцей. Вершы В. Шведа друкуюцца таксама пастаянна ў „Беларускіх календарых” і літаратурных

Віктар Швед

альманахах, як у Польшчы, так і ў Беларусі.

Паэт выдаў дагэтуль дванаццаць індыўідуальных паэтычных зборнікаў: „Жыццёвыя сцэжкі” (Беласток 1967), „Дзяцінства прыстань” (Беласток 1975), „Дружба” (Мінск 1976), „Мая зялёная Зубровія” (Мінск 1990), „Родны сцоў” (Беласток 1991), „Вясёлка” (Беласток 1991), „Wiersze wybrane” (Беласток 1997), „Вершы Натальцы” (Беласток 1998), „Выбраныя вершы” (Беласток 2000), „Lata wiatr skrzydlaty” (Беласток 2000), „Śmiech nie grzech” (Беласток 2000), „Мае Айчыны” (Беласток 2003).

Вершы Віктара Шведа друкуюцца ў падручніках для пачатковых і сярэдніх беларускіх школ у Польшчы. З’яўляецца ён сааўтарам (з Аляксандрам Баршчэўскім) падручнікаў для 8-га класа „Дружба і праца” (Варшава 1967) і „Насустрач жыццю” (Варшава 1974). Дваццаць вершаў для дзяцей змешчана ў падручніку „Чытанка” для беларускіх дапаўняльных школ (Нью-Йорк 1968).

Віктар Швед піша таксама вершы рэлігійнага характару. Нізка яго рэлігійных вершаў увайшла ў кніжку „Храм і верш” (Беласток 1993).

Аўтар запачаткаваў у „Ніве” цыкл праязічных твораў пад загалоўкам „Апавяданні з маёй маладосці”, якія ўвайшлі ў кніжку „У новай айчыне” (Беласток 2001) і „Пакаленне вайны” (Беласток 2003).

Паэт займаецца таксама перакла-

дамі. У перакладах з беларускай і рускай моў на польскую паявіліся кніжкі Івана Шубітыдзе „Orowieści poleskie” (Варшава 1973) і Аляксандра Твардоўскага „Wiersze” (Масква 1985). Падрыхтаваў ён анталогію вершаў дваццаці польскамоўных паэтаў Беласточчыны ў сваім перакладзе на беларускую мову. На гэтую ж мову пераклаў цыкл вершаў Аляксандры Шавелы, прысвечаных Супрасльскай Іконе Божай Маці. Паявілася двухмоўная польска-беларуская кніжка „Supraskiej duszy śpiewanie” і „Супрасльскай душы п’яанне” (Беласток 2003).

Да паэзіі Віктара Шведа пішучь музыку. Да верша „Беласточчына” цікавую музыку напісаў настаўнік Беларускага ліцэя ў Бельску-Падляшскім, член беларускага эстраднага калектыву „Лявоніха” Васіль Кардзюкевіч. Настаўнік музычнага выхавання Настаўніцкай студыі ў Беластоку Эдуард Гойлік напісаў музыку на 50 дзіцячых вершаў В. Шведа. Гэтыя песні паявіліся ў „Беларускім календары” на 1970 год. Марэк Зрайкоўскі і Раман Зубрыцкі, члены беларускага эстраднага калектыву „Ананім”, апрацавалі музыку да калядак В. Шведа. Касету з гэтымі калядкамі выпусціў Гайнаўскі дом культуры. Калядкі сталіся папулярнымі. Да некалькіх дзіцячых вершаў паэта напісаў музыку Геннадзь Шэмет, які выконвае песні са сваімі сынамі Янкам і Франкам. Таксама да дзіцячых вершаў паэта

стварыў музыку Сяргей Лукашук, дырэктар Бельскага дома культуры. Выконвае гэтыя песні дзіцячы калектыв „Журавінка”, якім ён кіруе.

Віктар Швед ад некалькіх гадоў супрацоўнічае з беларускімі эстраднымі калектывамі „Прымакі”, „Лідэр” і „Ас”, якія выконваюць песні на словы паэта і некаторыя з іх сталі надта папулярнымі.

Паэт вядомы таксама і ў Беларусі. У Мінску выйшлі два ягоныя паэтычныя зборнікі: „Дружба” — тыражом 50 тысяч экзэмпляраў (зборнік поўнасяно разшоўся) і зборнік „Мая зялёная Зубровія”. Цыклы вершаў паэта паявіліся ў кніжках „Літаратурная Беласточчына” (Мінск 1973), „Беларускія пісьменнікі Польшчы. Другая палова XX стагоддзя” (Мінск 2000), „Беларуская дзіцячая літаратура. Хрэстаматыя” (Мінск 2003). Друкаваўся таксама ў часопісах „Польмя”, „Малодосць”, „Неман”, „Беларусь”, „Бібліятэка”, газетах „Літаратура і мастацтва”, „Сям’я” і іншых.

Віктар Швед правёў звыш адной тысячы аўтарскіх сустрэч са школьнікамі і дарослымі жыхарамі на Беласточчыне і ў іншых раёнах краіны. Выступаў таксама неаднойчы і ў Беларусі.

З’яўляецца ён лаўрэатам узнагароды Рады нарадавай у Беластоку за дасягненні ў галіне грамадска-культурнай і літаратурнай дзейнасці (1967), лаўрэатам другой узнагароды ў Агульнапольскім літаратурным конкурсе на пераклады паэзіі беларускай, рускай і ўкраінскай на польскую мову (1982), лаўрэатам Творчай узнагароды Беластоцкага ваяводства за гуманітарныя прадапсылкі і высокія каштоўнасці зборніка вершаў „Мая зялёная Зубровія” (1991) і лаўрэатам узнагароды Міністра культуры Польшчы з нагоды 40-годдзя творчай працы (1997).

Рэспубліка Беларусь узнагародзіла паэта трыма цікавымі тэлефільмамі аб яго жыцці і літаратурнай творчасці. Мінскае тэлебачанне падрыхтавала тэлефільм на аснове сцэнарыя Адама Мальдзіса. Гродзенская паэтэса, працаўніца тэлебачання Марыя Шаўчонак апрацавала тэлефільм на падставе сустрэчы з паэтам наладжанай Абласной бібліятэкай у Гродне ў яго 70-цігоддзе з дня нараджэння. Рэжысёр Аляксандр Ласмінскі з Гродзенскага тэлебачання падрыхтаваў тэлефільм пад загалоўкам „Нас яднае Беларусь. Паэт Віктар Швед”. Гродзенскае тэлебачанне пусціла тэлефільм у эфір 1 мая 2003 года.

Віктар Швед узнагароджаны Крыжам кавалерскім Ордэна Адраджэння Польшчы, Срэбным і Залатым Крыжамі заслугі, адзнакамі „Заслужаны Беласточчыне” і „Заслужаны дзеяч культуры”.

(лук)

Маё васьмідзесяцігоддзе

За мною восьмы ўжо дзесятак
Гадоў кануўшых у нябыт.
А юбілей мой — маё свята,
Пытанні ў ім: далейшы быт?

Яны ўзнікаюць пастаянна.
Адказы — тайная Нябёс.
Што мне яшчэ наканавана,
Што прынясе ласкавы лёс?

Яшчэ мне паміраць зарана,
Яшчэ ж я творча не памёр!
Маю да выканання планы,
Смерці сваёй наперакор.

З народам я сваім зайсьдэды.
Таму хачу пакінуць след
Я беларускаму народу,
Яму адданы
Віктар Швед.

Беласток, 23.03.2005 г.

Мала Мама спала

Памяці Маці

Мама седзячы драмала,
Калі дзетак калыхала.
Ёй расплюшчваліся вочы,
Калі плач пачула ўночы.

Мама вельмі мала спала,
Калі дзетак гадала,
Калі ўлетку на палетак
Пад снапкі насіла дзетак.

Мама і зусім не спала,
Як прыйшла вайны навала,
Ад бяды апошняй сілай
Сям'і долю бараніла.

Працай змучаная мама,
На пагосце, пад крыжамі,
Спіць спакойна сном трывалым.
У жыцці так мала спала...

Табе, Татулька, дзякуй!

Памяці Бацькі

Стаяў над Бацькавай магілай
І ад дабору ледзь не плакаў,
Што не сказаў: — Татулька мілы,
Табе за гэта шчыра дзякуй,

Што не пакінуў мяне ў вёсцы,
Калі Ты быў страшэнна хворы,
Каб працаваў я на палосцы
І пастаянна жыві у Моры.

Што скіраваў мяне вучыцца,
Каб я мог здабываць асвету,
Каб запеваў Тваім збыццям,
Каб мог стаць у жыцці паэтам.

Збыліся Твае, Татка, мары.
Век дажываю чалавечы,
Ды я пражыў яго не дарэм.
І ўжо таксама стаў старэчай.

Апошні з магікан

Ізноў у вёску Мора еду,
Што родная мне, дарагая,
Апошняга адведаць Шведа,
Які тут век свой дажывае.

Пеця, брат, у бацькоўскай хаце
Таксама ўжо не даўгавечны.
На жаль, хварэе родны брацік
Хваробай злою невылечнай.

Швагра майго і сястру Ніну
Сын да сябе забраў у горад.
Сумуе бедная хаціна,
Стаіць пустая ў вёсцы Мора.

Бацькоў сваіх іду адведаць
Ужо за вёскай, на пагосце,
Як магікан апошніх Шведаў
У роднай беларускай вёсцы.

Віктару Шведу

Віктар Швед з дачкою Наталляй і жонкай Валянцінай

Размова з Віктарам ШВЕДАМ.

Ніва: — Што вырашыла ў Вашым жыцці, што Вы да сёння засталіся беларусам?

Віктар Швед: — Думаю, што першае і найважнейшае гэта тое, што я нарадзіўся беларусам. У маёй вёсцы Мора ніхто не гаварыў ні на польскай, ні на рускай мове. Польская мова паяўлялася ў нашай вёсцы толькі з паліцэйскім, які прыходзіў са штрафам, або зборшчыкам падаткаў. Гэтыя варожыя людзі выкліка-

лі ў дзяцей страх і яны ад іх уцякалі і хаваліся. І калі я ўпершыню паявіўся ў школе, мяне здзівіла, што настаўнік паслугоўваецца такой жа мовай як паліцэйскі. І што гэта польская мова. Не па-айчыннаму таксама гучалі словы савецкага афіцэра, які, канфіскуючы маім бацькам збожжа ў 1939 годзе, гарлаціў: „Вы, кулачэ, не подохнете, у вас, наўверняка, існуюць запасы”.

Зразумела, што не на гэтых мовах спявала мне мама калыханкі

і не на гэтых мовах будзіла мяне раніцай пасвіць хатною жывёлу.

І так маю беларускасць вырашыла старая дзедава хата са спаракхнелым парогам, дзедаў панадворак і вёска Мора са старым ветраком.

Далейшы мой круггляд гэта навука ў Беларускай дзесяцігодцы ў Орлі. Там я ўпершыню сустрэўся з беларускай літаратурнай мовай і там даведаўся, што на беларускай мове можна вывучаць усе школьныя прадметы, а нават пісаць вершы. Марыў я, каб быць у жыцці журналістам. У пошуках магчымасцей першай у жыцці працы ў Варшаве апынуўся я ў Польскім прэсавым агенстве (ПАП) у кабінцеце галоўнага рэдактара Юліі Мінц. Калі я назваў сябе беларусам, пані Мінцова адказала: „Прымаем. Няма яшчэ ў нас польскага беларуса”.

Мне здаецца, што я ніколі не меў сумніву, што магу быць асобай іншай нацыянальнасці чымсьці беларускай. Цяпер, калі я ўжо падагульваю шлях свайго жыцця, мне здаецца, што я не толькі быў беларусам, але і вельмі хацеў ім быць. Я заўсёды намагаўся пашыраць свае веды па этнаграфіі і гісторыі беларускай літаратуры. І мяне надта здзіўляе, што не цікавіць гэта маіх землякоў.

І таму мне было лягчэй жыць у польскім асяроддзі ў Варшаве чым беларусам, якія скрывалі сваю нацыянальнасць, жылі быццам у падполлі, баючыся, як гэта кажучы, свайго ценю.

— **Якія думкі навеіваюцца Вам, калі думаеце пра беларускую вёску і меншасць у Польшчы на пераломе XX і XXI стагоддзяў?**

— Беларуска вёска на Падляшшы скалясіў я, як гэта кажучы, уздоўж і ўпоперак. Сустрэкаўся я са школьнай моладдзю і дарослым насельніцтвам нашых беларускіх вёсак у шасцідзятых і сямідзятых гадах, калі вёскі былі яшчэ даволі жывыя і шматлюдныя. Насельніцтва нашых вёсак цікавілася тады яшчэ беларускай дзейнасцю, чакала выступленняў беларускага эстраднага калектыву „Лявоніха”, чакала кінаперасоўку з цікавымі кінафільмамі, чакала прыезду беларускіх паэтаў з вершамі. На жаль, ад таго часу абставіны, жыццё гэтых вёсак нечувана змянілася. Маладыя людзі, дочки і сыны а таксама ўнукі вясковых бабуль і дзядуль, павыязджалі ў гарады. Шчасце яшчэ ў тым, што гэтыя бабулі і дзядулі, якія астатліся дажываць свой век у вёсках, сталі пенсіянерамі, атрымалі скромныя сродкі на сваё ўтрыманне. Вёскі паступова становяцца бязлюднымі, ніхто асабліва імі не цікавіцца. Вясковая зямля ляжыць аблогам, зарастае травой, хмызняком, лесам. Белавежская пушча пашырае свае межы. Дзяржаўныя ўлады мала цікавіцца лёсам нацыянальных меншасцей, аб чым сведчыць хаця б закон аб нацыянальных і этнічных меншасцях, які больш за дзесяць гадоў абмяркоўваў наш Сейм.

Хіба адна надзея ў Еўрасаюзе, які магчыма, паўплывае на нашы польскія дзяржаўныя ўлады, каб яны

Віктар Швед (сядзіць справа) з бацькамі Наталляй і Мікітам, сястрой Нінай і братам Пятром, 1931 г.

СПОЎНІЛАСЯ 80

Калі я ўпершыню паявіўся ў школе, мяне здзівіла, што настаўнік паслугоўваецца такой жа мовай як паліцэйскі. І што гэта польская мова. Не па-айчыннаму таксама гучалі словы савецкага афіцэра, які, канфіскуючы маім бацькам збожжа ў 1939 годзе, гарланіў: „Вы, кулачы, не подохнете, у вас, наўверняка, имеются запасы” ...

ў рэшце рэшт заняліся лёсам нацыянальных меншасцей у Польшчы.

— **Як Вы, з вопыту свайго ўзросту і літаратурных дасягненняў, бачыце ролю беларускага слова ў нашай Малой айчыне?**

— На працягу паўстагоддзя маёй літаратурнай працы меў я розныя погляды на ролю беларускага слова ў жыцці беларускага насельніцтва нашай Малой айчыны. Быў такі перыяд, калі мне здавалася, што я сваёй паэзіяй стрымаю ў нейкай ступені працэс малакнавай асіміляцыі беларускага насельніцтва ў Польшчы. Мае спадзяванні рассыпаліся пасля агульнапольскага перапісу насельніцтва ў 2002 годзе. У гэтым перапісе большая частка беларускага насельніцтва пражываючага ў Польшчы пацвердзіла сваю прыналежнасць да польскай нацыянальнасці. Нашы вёскі пусцеюць, старыя людзі адыходзяць у вечнасць, а тыя, што чакаюць сваю чаргу, сядзяць пры тэлевізарах з польскай праграмай і роднае беларускае слова што-раз менш іх цікавіць.

Суцяшальнай з’явай з’яўляецца тое, што беларусы, пражываючы ў гарадах, у першую чаргу наша моладзь, штораз часцей прызнаецца да сваіх беларускіх каранёў і шукае кантактаў з беларускім словам, з роднай песняй.

Цешыць мяне той факт, што беларускія эстрадныя калектывы ў Беластоку штораз часцей выкарыстоўваюць беларускія песенныя рэпертуары, ды не толькі з прычыны беларускіх фестываляў, і перакладаюць цікавыя песні розных народаў на беларускую мову.

Мне цяпер здаецца, што меў я вялікае шчасце вучыцца ў беларускіх школах і шырэй знаёміцца з дасягненнямі беларускай мовы, мастацкай літаратуры і культуры. Адначасова адношуся з вялікай пашанай да тае маладой беларускай інтэлігенцыі ў Беластоку, якая, нягледзячы на тое, што не вывучала беларускай літаратурнай мовы ў такіх школах як я, дасканала ёю валодае.

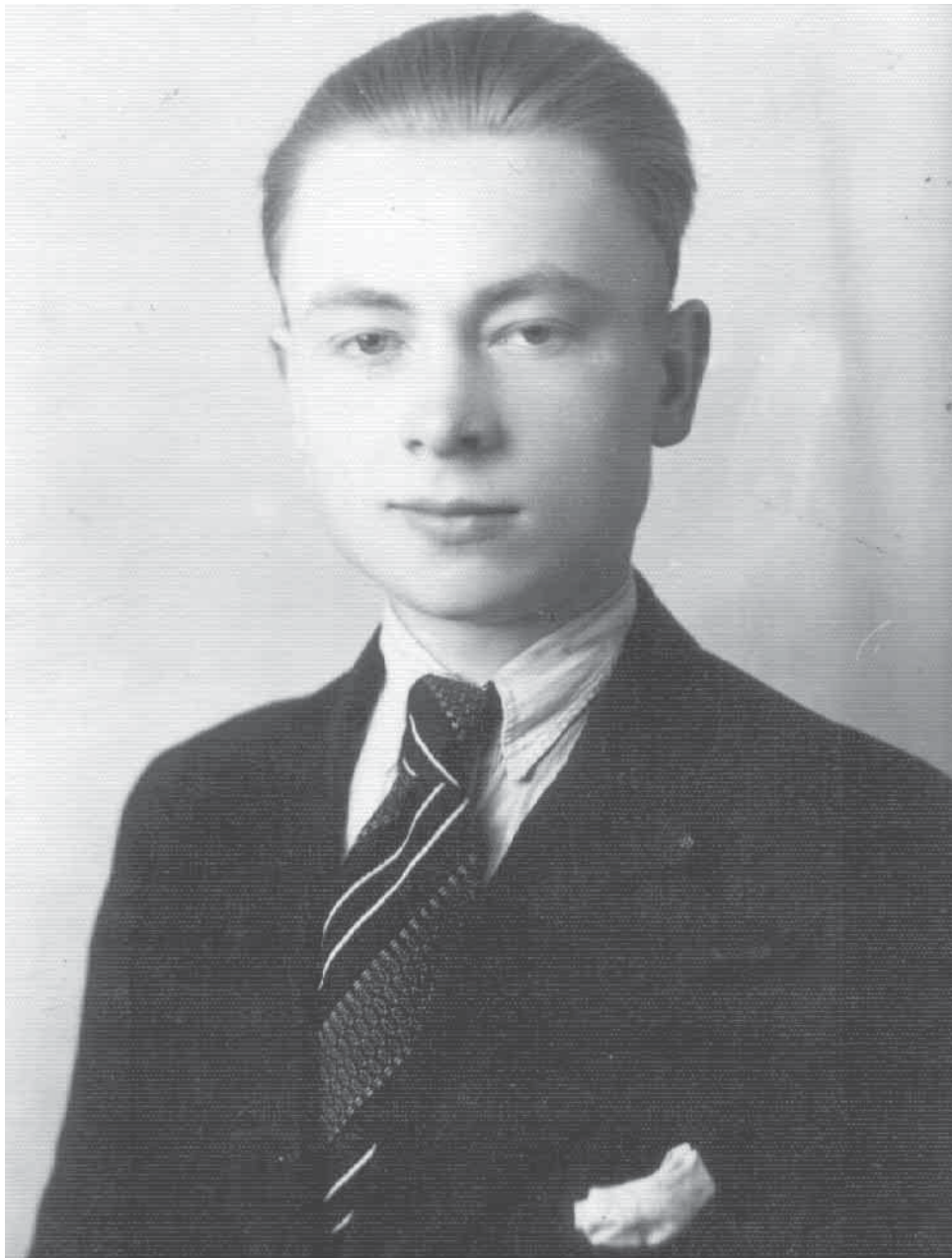
Будучы ўжо на зыходзе, маю вялікую надзею, што маладая беларуская інтэлігенцыя ў Беластоку не дазволіць памерці роднаму беларускаму слову ў нашай польскай краіне.

— **Дай Божа. Вельмі дзякуем за размову.**

Распытвала Міра Лукша

Віктар Швед у юнацтве

Віктару Шведу 18 гадоў, 1943 г.

Дзіцячыя гульні

Будучы падлеткам-хлалчуком
У прыгожы цёплы дзень вясновы
Басано ж я бег за абручом
З дзетварой па вуліцы вясковай.

Або зноў драўляны мы кружок
Гналі бойка вулічнай прасторай.
І заўжды дзяцей мацнейшы бок
Гнаў з кружком слабейшы бок праз Мора.
Прымітыўных надта гульніў шмат
Памяць захавала назаўсёды.
Помняцца яны мне акурат
Выразней з пражытым кожным годам.

Мой лёс

Дала жыццё мне мая маці
У старой драўлянай хаце.
У калысцы з дрэў карэнняў
Рос, як і маё пакаленне.
І стравы лыжкаю драўлянай
Смакаваў я пастаянна.
За смаляным сталом сасновым
Я першыя крызмоліў словы.
Са сціплым шывткам з дрэў паперы
У паэтычны свет паверыў.
Сухія дровы ў хлебнай печы
Грэлі ў хаціне мае плечы
У ложку з габляваных дошак,
Што дзедка змайстрававу харошы.
З мамы грыбы я ў лесу ценю
Збіраў у кошык з дрэў карэнняў.
Глытаў я чыстае паветра
У свае грудзі ў лесу нетрах.
І слыхам я лавіў няспынна
Той мілагучны спеў птушыны.
І лес прызначыў свае лішкі
На з вершамі мае ўсе кніжкі.
Я ўжо стары, лес улюбёны
Дасць дамавіну пасля скону.

Не забывай

Калі за школьнай партай, сыну,
Сядзеш, каб веды здабываць,
Вучыся, што ў жыцці павінен
Шчыра любіць, не забываць.
Не забывай ты бацькі, маткі,
У сэрцы май заўжды іх лёс.
Не забывай пад вязам хаткі,
Дзе нарадзіўся і дзе рос.
Не забывай свае мясіны,
Дзе твой бацькоўскі родны кут,
Дзе ад вякоў живе гасцінны
Твой беларускі кроўны люд.
Не забывай ты роднай мовы,
Напеву песні дарагой,
Жывой абраднасці вясковай
І шуму пушчы векавой.
Аб родным, дарагім, мой сыну,
Ў жыцці заўсёды памятай.
Народу, мовы і айчыны
Не забывай, не забывай!

Пад кронамі гісторыі

Раскажы нам, лес дрымучы,
Аб мінуўшычыне сівой.
Пазнаваць нас мала вучаць
Шлях гісторыі сваёй.
Мы пра тое знаём мала,
Як пад кронамі дубоў
Ваяў некалі Ягайла
На Крыжакаў грозных вёў.
Лес дрымучы, раскажы нам
(Ці ж было ў нас мала спраў!),
Як першадрукар Скарына
З Вільні ў Кракаў вандраваў.
Раскажы нам, лес зялёны
Як калісьці тут Кастусь,
Грозны „камісар чырвоны”,
Ваяваў за Беларусь.
Раскажы нам, лес бывалы,
Як падчас ваенных год
З фашыстоўскаю навалай
Тут змагаўся наш народ.
Слаўны лесе, раскажы нам
Аб мінулым дарагім.
Мы з гісторыяй Радзімы
Незнаёмыя зусім.

Чытачам „Нівы” прапаную ў маім перакладзе нізку вершаў Ірэны Сламінскай прысвечаных Святой Гары Грабарцы.

Нарадзілася ў 1948 годзе ў Сямятычах. Скончыла польскую філалогію Гданьскага ўніверсітэта. Працавала ў Бібліятэцы Вышэйшай педагогічнай школы ў Шчэціне, у Ваяводскай публічнай бібліятэцы ў Беластоку, у Бібліятэцы філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку.

З 1987 года знаходзіцца на пенсіі па прычыне хваробы.

Выдала наступныя паэтычныя зборнікі — усе ў Беластоку: „Granicze” (1990), „Powracają ogrody” (1994), „A przecież jest jeszcze miłość” (1999), „W błękitach odnajdziemy się o zmierzchu” (2001), „Przebaczyć sobie dzień” (2003), „A w suchej skorupie dusza” (2004).

Ірэна Сламінская з’яўляецца членам Саюза польскіх літаратараў і Нацтаўніцкага літаратурнага клуба.

Віктар Швед

Грабарка

Святая крыніца
і абдуваная царква
узносяцца
над маімі будзённымі
ўспамінамі

крыжы
кладуць свой заішэлы цень
на схіле
гары

за жыццём
сведчаць крыжы
што як лес параслі
схілы

за жыццём
сведчаць могількі
мо заўтра
ўваскрэснуць мёртвыя

заўсёды прысутныя
ў маёй крыві

за жыццём
сведчу ўсім сваім існаваннем
і гэта ўжо напэўна
свята

Збаўца
глядзіць на свет з вышыні
крыжа

* * *

свечкі гараць
царква моліцца
накінь
хустку на галаву
не выпадае
ставаць перад Богам
з адкрытай галавою

накінь
муштук думкам
не выпадае
ставаць перад Богам
з хаосам у сэрцы

накінь сумненні
няхай разальецца ў табе
святло
праменьчык сонца
ўпадаючы праз вокны
распаціць жар
агню

накінь непакой
не выпадае
ставаць перад цішынёй
з вуснамі
выгнутымі да шэпту

* * *

схілы
святой гары параслі крыжамі
ад мору голаду і вайны
барані нас Божа

крыжы схіляюць да зямлі
сваю струхлелую старасць
за здароўе

можна яшчэ адчытаць
схілішы галаву

мох парос густа гэтыя крыжы
так як на здаровых дрэвах
ад паўночнай стараны

аднова абдуваная царква
моліцца
на некаторых крыжах
пакінулі свае смольныя знакі
полымі

уважліва
ўзірайся ў зямлю каб
не патаптаць
нават найменшага крыжыка
нават найменшага

* * *

о іконы
вочы святых глядзяць адусюль
у задуменым спакой
вырываецца птушка каб ляцець
да нябёс

Божая Маці схіляецца
са сваёй асладай да дзіцяці
дзіця
заўжды прад сабою
мае мудрасць свету

нічога не ўцякае
ад вачэй святых
нават найменшы жэст
так хацела б прылашчыць
дзіця да сябе
зберагчы ад плачу
першага прызначэння
болю

не дадзены мне спакой святых
якія разумеюць непазбежнасць
як цёмнае крыло птушкі

не дадзены мне спакой
Божай Маці
якая
праз ахвяру
уцяпляе
боскія прызначэнні
сына

* * *

агеньчыкі свечак мігцяць на іконах
царква моліцца пахілай сцяною
коціцца дыханне людскога натоўпу
гэта дзіцятка Божае мне забралі
думаю неразумна
а п’яанне хору ўсцяж аднастайна
гоніць свае парывы
крыжовая дарога прабегла па мне
кроў бурліць рабіна восень
толькі ў разумнейшых на ўздых
вачах іконы

уздоўж
цень кладзецца
не ўцяку ад вачэй
за кляймо змроку няўхільна плачу
а праз вітрыны глядзіць мне на рукі
вязка праменяў
віну можна змазаць цяпенне сцерці
толькі любові ніхто не ўсцеражэ
ад паўценяў

Пераклаў Віктар Швед

Віктар Швед дарыць дзецям вершаваныя падарункі...

Фота МІРЫ ЛУКШЫ

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Узаемныя пажаданні

Перад святочным перапынкам
Настайнік дзецям жадае шмат
Надта прыемнага адпачынку
І надзвычай Вясельных Каляд.

І яшчэ ён меў на прыкмеце
Каб разумнейшымі вярнуліся зноў.
Таго таксама жадалі дзеці
Адыходзячы са школы дамоў.

Чэрці прыняслі бабулю

Запытала бабулю Бася:
— Як да нас ты дасталася?
Адказала бабуля Тэрэса:
— Прыехала да вас пэкасам.

— А наш татка, скажу па-сакрэту,
Адазвайся чамусьці ён гэтак:
— Даражэнькія, мне паверце,
Зноў бабулю прынеслі чэрці.

Як бацька з бацькам

Бацька спытаў свайго сыночка:
— Чаму сумуюць твае вочкі?
Мо нешта здарылася ў школе,
Што ты, сыночак, поўны болю?

— Болю не гэтая прычына.
— Дык пагаворым як бацька з сынам.
Адказ на гэта быў сыночка Вацка?
— Мо пагаворым як бацька з бацькам.

Моўныя разважання

— Еду ў Амерыку з мамусяй
І прызнаюся што баюся.
— Якія баязі асновы?
— Зусім не ведаю іх мовы.

— Не пераймайся, дружа мілы,
Не траць з прычыны мовы сілы.
Яны ж, мой дарагі Адаме,
Нашай не ведаюць таксама.